

Utlåtande 2004:156 RII (Dnr 304-1683/2003)

Förslag till inrättande av Flatens naturreservat

**Upphävande av kommunfullmäktiges beslut den 6 oktober 2003 § 17,
samt beslut om att inrätta Flatens naturreservat**

Kommunstyrelsen föreslår kommunfullmäktige besluta följande

1. Kommunfullmäktiges beslut om Flatens naturreservat den 6 oktober 2003 § 17 upphävs.
2. Naturområdena enligt stadsbyggnadsnämndens underlag "Flatens naturreservat" Karta 1: Naturreservatets avgränsning förklaras som naturreservat enligt 7 kap. 4 § miljöbalken (1998:808), med den avgränsning, det syfte och de föreskrifter som framgår av underlaget, *bilaga*.
3. Skötselplanen i stadsbyggnadsnämndens underlag "Flatens naturreservat" godkänns, *bilaga*.
4. Berörda nämnders skötsel av Flatens naturreservat skall finansieras inom beslutad budget.

Föredragande borgarrådet Kersti Py Börjeson anför följande.

Ärendets bakgrund

I 1994 års budget fick gatu- och fastighetsnämnden i uppdrag att i samråd med stadsbyggnadsnämnden utarbeta förslag till avgränsning och relevanta bevarandebestämmelser för ett antal naturområden, däribland Flatenområdet.

Enligt en promemoria från gatu- och fastighetskontoret och stadsbyggnadskontoret den 20 februari 1995 gällande ansvarsfördelning mellan de två kontoren vid naturreservatsbildning anges att stadsbyggnadskontoret i samråd med gatu- och fastighetskontoret bör lägga fast ändamålet med skyddet, avgränsa

området, utmärka området, utarbeta föreskrifter, sammanställa beslutsdokument osv. I de fall staden är markägare har gatu- och fastighetskontoret ansvar att upprätta skötselplan med skötselföreskrifter, markdisposition och anläggningar.

Ärendet om Flatens naturreservat behandlades av kommunfullmäktige den 6 oktober 2003 § 17. I beslutet framgick inte vilken avgränsning, vilket syfte, vilka föreskrifter och vilken skötselplan som skulle gälla för reservatet. Kommunfullmäktiges beslut uppfyllde därför inte bestämmelserna i 7 kap. miljöbalken, varför ett nytt beslut krävs.

Bilaga – skötselplan.

Mina synpunkter

Förslaget att inrätta ett naturreservat i Flatenområdet säkrar stockholmarnas tillgång till rörligt friluftsliv i södra Stockholm och bevarar samtidigt ett av Stockholms ekologiskt särskilt känsliga områden. Vattnet i sjön Flaten är bland Stockholms renaste och hela området är en viktig livsmiljö för hotklassade arter. Området är variationsrikt med gamla ädelskogsbestånd, våtmarker, naturstränder och äldre bestånd av tall. Varsamhet krävs vid utnyttjande av närliggande områden särskilt om nybyggnation skulle bli aktuell. Även områden som inte ägs av staden kan utgöra sådant känsligt gränsområde.

I Flatenområdet finns goda möjligheter att uppleva en rik natur utmed upptrampade stigar, men också anlagda parkvägar. Det finns möjlighet till bad och vackra sjöutsikter. Vissa delar av Flatenområdet har studerats i en särskild tillgänglighetsanalys i syfte att göra reservatet mer tillgängligt för funktionshindrade.

Borgarrådsberedningen tillstyrker föredragande borgarrådets förslag.

Reservation anfördes av borgarråden *Kristina Axén Olin* och *Mikael Söderlund* (båda m) enligt följande.

Vi föreslår kommunstyrelsen föreslå kommunfullmäktige besluta att

1. avslå föredragande borgarråds förslag till beslut
2. därutöver anföras.

Naturreservat som för framtiden säkrar naturvärden samt platser för naturliv och rekreation är en viktig del för livsmiljön i en växande storstad. Den tidigare borgerliga majoriteten genomförde t.ex. reservatsbildning av det s.k. Nackareservatet. Dock får

inte enskilda reservatsbildningar vara av den omfattning att de stoppar stadens bostadsförsörjningsansvar samt hindrar ett bostadsbyggande som befrämjar god bostadsmiljö, blandade upplåtelseformer samt de ambitioner om integration som staden bör ha. Det föreslagna Flatenreservatet har fått en sådan omfattning att det måste sägas allvarligt skada stadens bostadsförsörjningsansvar.

Kommunstyrelsen delar borgarrådsberedningens uppfattning och föreslår kommunfullmäktige beslut följande

1. Kommunfullmäktiges beslut om Flatens naturreservat den 6 oktober 2003 § 17 upphävs.
2. Naturområdena enligt stadsbyggnadsnämndens underlag "Flatens naturreservat" Karta 1: Naturreservatets avgränsning förklaras som naturreservat enligt 7 kap. 4 § miljöbalken (1998:808), med den avgränsning, det syfte och de föreskrifter som framgår av underlaget, *bilaga*.
3. Skötselplanen i stadsbyggnadsnämndens underlag "Flatens naturreservat" godkänns, *bilaga*.
4. Berörda nämnders skötsel av Flatens naturreservat skall finansieras inom beslutad budget.

Stockholm den 10 november 2004

På kommunstyrelsens vägnar:
ANNIKA BILLSTRÖM

Kersti Py Börjeson

Anette Otteborn

Reservation anfördes av *Kristina Axén Olin*, *Sten Nordin* och *Rolf Könberg* (alla m), *Ann-Katrin Åslund* och *Ulf Fridebäck* (båda fp) med hänvisning till reservationen av (m) i borgarrådsberedningen.

ÄRENDET

Stadsledningskontorets tjänsteutlåtande av den 21 juni 2004 har följande lydelse.

Ärendets beredning

Stadsbyggnadsnämnden (SBN 19 februari 2004) och Gatu- och fastighetsnämnden (GFN 17 februari 2004) har var för sig beslutat att föreslå kommunfullmäktige att inrätta Flatens naturreservat och samtidigt besluta om att upphäva fullmäktiges beslut om Flatens naturreservat från den 6 oktober 2003 § 17. Förslaget har remitterats till stadsledningskontoret och där beretts av finansavdelningen.

Förslagets huvudsakliga innehåll

Flatens naturreservat behandlades av kommunfullmäktige den 6 oktober 2003 § 17. Fullmäktiges beslut uppfyllde inte bestämmelserna i 7 kap. miljöbalken då det av beslutet inte framgick vilken avgränsning, vilket syfte, vilka föreskrifter och vilken skötselplan som skulle gälla för reservatet. Kommunfullmäktiges beslut föreslås därför att upphävas.

Naturområdet runt Flaten och Devviken är Stockholms största sammanhängande grönområde och en del av Tyrestakilen och ingår i en av Stockholms *gröna kilar*. Flatenområdet har urskilts som ett av de ekologiskt känsliga områdena i Stockholms stad. Vattenområdet är särskilt känsligt för närsaltsbelastning och sjön är därför känslig för reduktion av tillrinningsområdet. Sjön Flaten är idag Stockholms stads renaste sjö och används i stor utsträckning för bad. Området har dessutom stor betydelse för bevarandet av den biologiska mångfalden i regionen.

Naturreservatet föreslås innefatta de område som framgår av stadsbyggnadsnämndens underlag "Flatens naturreservat" Karta 1: Naturreservatets avgränsning. Totalt omfattar området en area på ca 550 ha, varav 136 ha vatten. Inom området ligger ett antal verksamheter med avtal bl.a. koloniträdgårdsområden, Orhems gård, camping, idrottsplats, två strandbad med tillhörande byggnader (omklädning, bangolf, etc.), speedwaybana och ett antal mindre hus, av vilka några är uthyrda till ideella föreningar. Avtalspart är i huvudsak idrottsnämnden, Skarpnäcks stadsdelsnämnd och gatu- och fastighetsnämnden. Gebers bostadsområde och gården Listudden är privatägda och har exkluderats ur naturreservatet. Skrubba gård, vid Drevviken, har också exkluderats ur reservatet. Namnet föreslås vara Flatens naturreservat. Undantag från vissa föreskrifter har getts till vissa verksamheter och anläggningar inom reservatområdet. Därutöver har undantag från föreskrifterna getts för anläggande av en tillgänglighet-anpassad stig från Orhem till Flaten och ridning för hästar uppstallade på Listuddens gård (Föreskrift D6).

Skötselplanen innefattar generella mål och skötselråd. Befintlig naturskog föresås att utvecklas fritt och skall inte skötas. I föreslagna plan redovisas bl.a. mål för hur olika naturtyper skall skötas. Insatserna varierar allt från försiktig gallring med föryng-

ringsåtgärder till att hålla markerna öppna genom gallring och gräsklippning. Vattenområden Flaten och Drevviken föreslås skötas enligt Vattenprogram för Stockholm.

Gatu- och fastighetsnämnden är markägare och står för investeringar i naturreservatet. Kostnaderna för genomförandeåtgärder såsom inmätning, utmärkning, framtågande och uppsättning av informationsskyltar m. m. beräknas uppgå till ca 2,2 mnkr, vilket har inarbetats i gatu- och fastighetsnämndens underlag till budget 2005 – 2007. Kostnad för park- och naturmarksskötsel beräknas att uppgå till ca. 0,5 mnkr per år. Skarpnäcks stadsdelsnämnd ansvarar för skötseln enligt skötselplanen. Idrottsnämnden har drift- och underhållsansvar för bl.a. strandbadet och campingplatsen. Stadsbyggnadsnämnden lämnar tillstånd och dispens från föreskrifterna. Tillsynsmyndighet är miljö- och hälsoskyddsnämnden.

Vid stadsledningskontorets underhandskontakter med stadsbyggnadskontoret framgår att Skarpnäcks stadsdelsnämnd, vid samrådsförfarandet, har varit positiva till inrättandet av Flatens naturreservat.

Stadsledningskontorets synpunkter

Stadsledningskontoret föreslår att kommunfullmäktige beslutar att inrätta Flatens naturreservat med den avgränsning, det syfte och de föreskrifter som framgår av stadsbyggnadsnämndens underlag "Flatens naturreservat". Stadsledningskontoret föreslår vidare att fullmäktiges beslut om Flatens naturreservat den 6 oktober 2003 § 17 upphävs.

Stadsledningskontoret vill därutöver anför att berörda nämnder inte kan räkna med några ytterligare medel än de som anvisas i budget. Budgetförutsättningarna för fysisk verksamhet, anges i kommunfullmäktiges årliga budget. Stadsledningskontoret förutsätter att tillsynen sker i dialog med berörda nämnder så att skötselinsatserna anpassas till den budget som är avsatt för området.

Stadsbyggnadsnämnden beslutade på sammanträde den 24 april 2003 att för egen del föreslå för fullmäktige att inrätta Flatens naturreservat enligt bilaga till utlåtandet.

Reservation anfördes av vice ordförande *Lotta Edholm* (fp), *Bengt Gunnar Herrström* (fp) och *Kerstin Rossipal* (kd) som hänvisade till *Edholms* och *Rossipals* yrkande att överlämna ärendet utan eget ställningstagande.

Reservation anfördes av *Joakim Larsson* (m), *Regina Kevius* (m) och *Anna König* (m) som hänvisade till *Larssons* yrkande enligt följande.

Vi anser inte att området görs till naturreservat. Det är positivt med större bevarade grönområden, men det får inte gå inflation i att skapa naturreservat. Ett område som görs till naturreservat blir mycket svår hanterat i framtiden eftersom naturreservatsla-

garna låser upp området helt och hållet. Ett tydligt exempel på det är Järva området där naturreservatet inneburit låsningar i utvecklingen och bevarandet av de verksamheter som finns inom området.

Gatu- och fastighetsnämnden beslutade på sammanträde den 27 maj 2003 att föreslå kommunfullmäktige att inrätta Flatens naturreservat enligt till utlåtan- det bifogat beslut.

Reservation anfördes av vice ordförande *Sten Nordin* (m), ledamöterna *Berthold Gustavsson* (m), *Birgitta Holm* (m), *Madeleine Sjöstedt* (fp), *Mats Rosén* (kd) samt tjänstgörande ersättaren *Claes Fleming* (fp) enligt det av vice ordförande *Nordin* m fl (m) samt ledamöterna *Sjöstedt* m fl (fp) och *Rosén* (kd) gemensamt framställda yrkandet enligt följande.

Naturreservat som för framtiden säkrar naturvärden samt platser för naturliv och re- kreation är en viktig del för livsmiljön i en växande storstad. Den tidigare majoriteten m, fp, kd, sp genomförde t ex reservatsbildning av det s.k. Nackareservatet. Dock får inte enskilda reservatsbildningar vara av den omfattning att de stoppar stadens bo- stadsförsörjningsansvar samt hindrar ett bostadsbyggande som befrämjar god bo- stadsmiljö, blandade upplåtelseformer samt de ambitioner som Staden bör ha. Det föreslagna Flatensreservatet har fått en sådan omfattning att det måste sägas allvarligt skada stadens bostadsförsörjningsansvar.

Särskilt uttalande gjordes av ordförande *Roger Mogert* (s), ledamöterna *Karin Hanqvist* (s), *Margarita Pulido* (s), *Karin Wanningård* (s), *Ann-Marie Ström- berg* (v) och *Per Bolund* (mp) samt tjänstgörande ersättaren *Johanna Nilsson* (s) enligt följande.

Flatens naturreservat är ett välkommet tillskott till stadens grönstruktur. Det är också viktigt att komma ihåg att det bara reglerar markanvändningen inom naturreservatet.

Gatu- och fastighetskontoret och stadsbyggnadskontoret har i ett gemen- samt tjänsteutlåtande av den 19 januari 2004 anfört följande.

UTLÅTANDE

Flatens naturreservat behandlades av kommunfullmäktige den 6 oktober 2003 § 17. Fullmäktige beslutade uppdra åt stadsbyggnadsnämnden och gatu- och fastighets- nämnden att inrätta Flatens naturreservat men de nämnderna har inte delegation att inrätta naturreservat. Dessutom framgick inte vilken avgränsning, vilket syfte, vilka föreskrifter och vilken skötselplan som skulle gälla för reservatet. Kommunfullmäk-

tiges beslut uppfyllde därför inte bestämmelserna i 7 kap. miljöbalken och bör upphävas.

Efter fullmäktiges beslut framkom dessutom att remissynpunkter från sakägarna på Listuddens gård inte tillgodosetts. Listuddens gård har hästar som bidrar till skötseln av reservatet. I de föreslagna föreskrifterna för reservatet ingår att ridning är förbjudet annat än på körvägar och ridvägar. Det innebär att de boende på Listuddens gård behöver rida 7 km på asfalterad bilväg för att komma till områdets ridväg. Listuddens gård behöver därför ett undantag från föreskriften, så att de kan rida på de stigar som leder till ridvägen.

Kontoren anser att det samtidigt är lämpligt att lägga in ett undantag från föreskrifterna för den nya campingplats som planeras på bollplanen norr om den nuvarande campingplatsen, samt för anläggande av en tillgänglighetsanpassad stig från Orhem till Flaten. Åtgärderna har båda nyligen aktualiserats, är angelägna och inkräktar inte på reservatets natur-, rekreations- eller kulturvärden.

Fullmäktiges beslut i oktober överklagades av Runar och Erik Wiklund, boende i Älvsjö, med hänvisning till att beslutet skadar Stockholms bostadsförsörjningsansvar. Överklagandet har överlämnats till länsstyrelsen. De klagande är inte sakägare och har inte rätt överklaga beslutet. Staden har i sin översiktsplan bedömt behovet av bostadsbyggande och hur detta behov ska tillgodoses. Att inrätta Flatens naturreservat överensstämmer med översiktsplanen.

Flatenområdet utgör ett stort, fortfarande relativt lite exploaterat, naturområde mellan sjöarna Ältasjön och Drevviken, med sjön Flaten som sammanhållande element. Området pekas i översiktsplanen ut som ett av de områden som ska utredas för skydd som naturreservat. Flaten är idag Stockholms stads renaste sjö och används i stor utsträckning för bad. Inom området ligger flera koloniträdgårdsområden, camping, idrottsplats, etc. Dessa verksamheter kommer att kunna fortsätta bedrivas som idag.

Stadsbyggnadskontoret och gatu- och fastighetskontoret har i samråd med andra förvaltningar arbetat fram ett förslag till beslut om naturreservat. Beslutsdokumentet innehåller bakgrund, uppgifter om och beskrivning av området, avgränsning, ärendets beredning, grund för beslut, syfte och föreskrifter för naturreservatet samt uppgifter om förvaltare och tillsyn.

Syftet med naturreservatet är att för framtiden bevara Flatenområdet för friluftsliv, närrekreation och undervisning, samtidigt som områdets betydelse för växt- och djurlivet i Stockholm och i regionen säkerställs på lång sikt.

UTLÅTANDE

Bakgrund

I 1994 års budget fick gatu- och fastighetsnämnden i uppdrag att i samråd med stadsbyggnadsnämnden utarbeta förslag till avgränsning och relevanta bevarandebestämmelser för ett antal naturområden, däribland Flatenområdet.

Enligt en PM av gatu- och fastighetskontoret och stadsbyggnadskontoret (1995-02-20) gällande ansvarsfördelning mellan de två kontoren vid naturreservatsbildning

anges att stadsbyggnadskontoret i samråd med gatu- och fastighetskontoret bör lägga fast ändamålet med skyddet, avgränsa området, utmärka området, utarbeta föreskrifter, sammanställa beslutsdokumentet o.s.v. I de fall staden är markägare har gatu- och fastighetskontoret ansvar att upprätta skötselplan med sköselföreskrifter, markdisposition och anläggningar.

Förslag till naturreservat

Naturreservatets avgränsning

Avgränsningen av naturreservatet har gjorts med utgångspunkt i områdets natur- och rekreationsvärden, med hänsyn till gällande planer och markrättsinnehavares önskemål. Därför har Kaninholmen och Skrubba gård utgått ur reservatet. Se remiss- och samrådsredogörelse bilaga 2.

Flatenområdet är en del av den regionala grönsstrukturen. Naturreservatet kommer att sträcka sig från kommungränsen i söder och omfattar delar av Drevviken, hela Flaten, området öster om Flaten mot kommungränsen bortsett från Skrubba industriområde, Skrubba gård och strandkyrkogården. Norrut följer naturreservatet kommungränsen och omfattar Stockholms del av Ältasjön, men undantar Tyresövägen, ett mindre vägreservat för cykelbana intill denna och fastigheten Solvärmen 1 mellan Flatenvägen och Tyresövägen. I väster gränsar naturreservatet till Stora Sköndal. Två fastigheter, Gebers och Listuddens gård, är inneslutna av naturreservatet, men de ingår inte i reservatet (se karta i bilaga 1).

Förenlighet med områdesbestämmelser och detaljplaner

Gällande områdesbestämmelser finns i Generalplan från 1964. Den har lagt fast markanvändningen för huvuddelen av det föreslagna reservatsområdet som ett allmänt tillgängligt natur- och fritidsområde, med tilläggsbeteckningar och illustrationer för bad och camping, koloniträdgårdar, vattenområden och lokala vägförbindelser. Tilläggsbeteckningar för vissa områden anger att enstaka byggnader kan få uppföras om områdets användning för avsett ändamål därigenom främjas. Generalplanen avsatte även mark för ombyggnad av Tyresövägen (väg 229) som område för trafikändamål inklusive skyddsområden; mark för en 200 kV kraftledning mellan Högdalen och Nacka, samt ett större område för allmänt ändamål runt Orhems gård och dåvarande Gebers konvalescenthem.

Naturreservatsförslaget innebär att utbredningen av generalplanens anvisade områden för koloniträdgårdar preciseras. Avgränsningen, som helt överensstämmer med de markområden som idag enligt avtal mellan gatu- och fastighetskontoret är upplåtna till föreningarna, innebär mindre justeringar av generalplanens generella redovisningar.

För generalplanens anvisade områden för bad och camping innebär naturreservatsförslaget på samma sätt att området för anlagt bad liksom området för camping preciseras.

Sedan generalplanen fastställdes har Tyresövägen byggts ut med stöd av planen, delvis med en något annan utformning. Någon ytterligare större utbyggnad är inte

aktuell, däremot kan ett cykelstråk från Skarpnäck mot Tyresö komma ifråga. Naturre-servatet föreslås avgränsas så att delar av vägens skyddsområde ingår i reservatet. Detta är gjort delvis med hänsyn till topografin och till naturvärdena inom skyddsom-rådena. Inom generalplanens trafikområde i sydost låg redan år 1964 Skrubba koloni-område. Naturre-servatsförslaget anvisar här att koloniområdet ligger kvar, eftersom den i generalplanen reserverade vägutbyggnaden inte längre är aktuell. Vägverket, som är väghållare, har inte haft någon erinran mot detta vid samråd.

Kraftledningen har också byggts ut sedan generalplanen fastställdes. En kort sträcka av kraftledningsgatan föreslås omfattas av naturre-servatet. Den vegetationsröj-ning som erfordras har tagits upp i skötselplanen, och påverkas därigenom inte av naturre-servatsförslaget.

Generalplanen reserverar området runt Orhems gård för utökning av bebyggelsen norrut, för personalbostäder. Naturre-servatsförslaget kommer att förhindra denna möj-lighet. Verksamheten vid Gebers konvalescenthem är numera nedlagd och behovet av personalbostäder därför ej längre aktuellt.

För området runt dåvarande Gebers konvalescenthem har generalplanen ersatts av detaljplan för bostäder (Pl 95138). Detaljplanens öppna vattenområde föreslås ingå i reservatet. Reservatsförslaget reglerar inte anläggningar i vattenområdet. De illustrera-de lägena för bryggor kommer därför att prövas på vanligt sätt mot strandskyddsbe-stämmelser som också gäller inom detaljplanen.

I sydost ligger Strandkyrkogården Skrubba inom detaljplan (Pl 8178). Natur-reservatet föreslås här avgränsas så att de värdefulla natur- och strandområdena vid Drevviken (i detaljplanen allmän platsmark-natur) ingår, liksom det öppna vattenom-rådet. De anläggningar som finns inom naturområdet är Drevvikens idrottsby, ett na-turbad, samt ett område avsett för pumpstation. I idrottsbyn och vid naturbadet kom-mer samma verksamheter som bedrivs idag att kunna fortsätta. Området som är avsett för pumpstation har inte utnyttjats och kyrkogårdsförvaltningen har inte gjort sådana anspråk vid samrådet.

Kontoret bedömer att förslaget till naturre-servat inte strider mot gällande detaljpla-ner och områdesbestämmelser.

Skäl för naturre-servatsbildning

Flatenområdet har urskilts som skyddsvärt på grund av dess höga naturvärden och betydelse för det rörliga friluftslivet i södra delen av staden. Flaten är också ett av Stockholms ekologiskt särskilt känsliga områden. Vattenområdet är särskilt känsligt för närsaltsbelastning och för ytterligare reduktion av tillrinningsområdet. Dessutom är Flatenområdet livsmiljö för hotklassade arter. Det innehåller gamla ädellövbestånd, våtmarker, små vattendrag och stränder av betydelse för den biologiska mångfalden.

Syfte med naturre-servatet

Syftet med naturre-servatet är att för framtiden bevara Flatenområdet för friluftsliv, närrekreation och undervisning, samtidigt som områdets betydelse för växt- och djurlivet i Stockholm och i regionen säkerställs på lång sikt.

Syftet ska tryggas genom att:

- allmänhetens friluftsliv, rekreation och fritidsaktiviteter främjas.
- området sköts för att gynna dess natur- och kulturvärden.
- den biologisk mångfalden bevaras och utvecklas.
- markanvändning och verksamheter får en lämplig utformning och avgränsning.
- information om områdets värden förmedlas till allmänheten.

Föreskrifter

För att trygga syftet med naturreservatet har föreskrifter som ska gälla inom naturreservatet uppställt. Dessa behandlar:

- A Vissa inskränkningar i markägares och annan sakägares rätt att förfoga över fastighet inom naturreservatet.
- B Vissa inskränkningar i markägares och annan sakägares rätt att förfoga över fastighet inom naturreservatet utan kommunens tillstånd.
- C Angående markägares och annan sakägares skyldighet att tåla visst intrång inom naturreservatet.
- D Om vad allmänheten har att iaktta inom naturreservatet.

Föreskrifterna ska inte utgöra hinder mot att de åtgärder som anges i skötselplan utförs, eller mot att de mindre arbetsföretag utförs, som krävs för den normala skötseln av områdets byggnader och anläggningar. Föreskrifterna utgör heller inget hinder för fastighetsbildning för Orhems gård, enligt Fastighetsbildningslagen (1970:988), 3 kap 2§.

För ett antal områden inom naturreservatet (koloniområdena, Flatenbadet, idrottsområde/camping vid Flaten, miniracingbanan och Orhems gård) kommer det även i fortsättningen att vara tillåtet att göra vissa anläggningar utan kommunens tillstånd.

Ikraftträdande

Innan kommunfullmäktiges beslut vinner laga kraft ska ägare eller innehavare av särskild rätt till marken ha möjlighet att framföra erinran mot beslutet. Tiden för erinran får inte sättas kortare än en månad. Ägare eller markinnehavare av särskild rätt kommer att meddelas i samband med att kommunfullmäktige beslutar att inrätta Flatens naturreservat.

Hushållning med mark- och vattenresurser

Miljöbalkens hushållningsbestämmelser i tredje och fjärde kapitlet tillämpas vid beslut om naturreservat. Hushållningsbestämmelserna kommer till uttryck i Stockholms översiktsplan från 1999. Där är Flaten angivet som ett natur- och friluftsområde som ska bevaras.

Förvaltning och ekonomi

Stockholms stad ska vara ansvarig naturvårdsförvaltare för all mark inom Flatens naturreservat. I praktiken är det Skarpnäcks stadsdelsnämnd som föreslås ansvara för skötseln av reservatet. Stadsbyggnadsnämnden behandlar dispens- och tillståndsansökningar i enlighet med syfte och föreskrifter. Miljö- och hälsoskyddsnämnden ska vara tillsynsmyndighet för naturreservatet. Gatu- och fastighetsnämnden ansvarar för genomförandet av beslutet, det vill säga kostnader för inmätning och uppmärkning. Kostnader för gatu- och fastighetsnämnden och Skarpnäcks stadsdelsnämnd redovisas i bilaga 3.

REMISSER OCH SAMRÅD

Bakgrund till arbetet

I samband med kommunfullmäktiges beslut om budget för 1994 fick gatu- och fastighetsnämnden i uppdrag att i samråd med stadsbyggnadsnämnden utarbeta förslag till avgränsning och relevanta bevarandebestämmelser för Flatenområdet. Gällande ansvarsfördelning vid naturreservatsbildning är att stadsbyggnadsnämnden i samråd med gatu- och fastighetsnämnden och andra berörda nämnder utarbetar förslag till beslutsdokument. Gatu- och fastighetsnämnden ansvarar för att upprätta skötselplan för området samt att mäta in och märka ut naturreservatsgränser.

Arbetet resulterade i ett förslag till naturreservat för Flatenområdet med avgränsning, skäl för beslut, syfte, föreskrifter och skötselplan.

Remissinstanser

AB Carlsson & Hallengren HB

AB Storstockholms Lokaltrafik

AB Svarthålsforsens verksamhet

AB Trezora

Bagarmossens Hembygdsförening och intresseförening

Birka Energi

Birka Nät Stockholm AB

Boverket

Cykelfrämjandet

Drevviken-Långsjöns fiskevårdsförening

Ekens fritidsträdgårdar

Ekens koloniträdgårdsförening,

Europolitan AB

Fagersjöskolan

Farsta Stadsdelsnämnd

Fatimaunionen.

Friluftsförbundet, Enskede lokalavdelning

Friskisportklubben Humlan

Föreningen Drevvikens fritidsträdgårdar
Föreningen Rädda Ältasjön
Föreningen Täppans fritidsträdgårdar
Föreningsrådet i Älta
Gatu- och fastighetsnämnden, Stockholms stad
HSB:s Brf Konditorn 316 i Stockholm
Huddinge kommun
Hundrådet
Hyresgästföreningen, region Stockholm.
Håkansson, Carina
Idrottsnämnden, Stockholms stad
Inackorderingshemmet Riddaren
KFUM:s söderavdelning
Koloniträdgårdsföreningen Odlaren
Kulturnämnden/Kulturförvaltningen
Kurell, Kenneth
Kyrkogårdsförvaltningen
Lantmäterimyndigheten
Listuddens koloniträdgårdsförening
Luftfartsverket
Lundström, Nils
Länsstyrelsen för Stockholms län
MC-klubben Daltons
MHFs ungdom i Skarpnäck
Miljö- och hälsoskyddsnämnden, Stockholms stad
Motorsällskapet Stockholm
Månsson, Per-Olof och Lena Håkansson
Nacka kommun
Naturskyddsföreningen i Stockholms län
Naturskyddsföreningen, Söderortskretsen
Nilegårdens Hunddagis
Norrlandsklubben
Nyström, Birgitta och Tomas Ekdal
Orhems Båtklubb
Orhems fritidsträdgårdar, Trekanten
Orhems koloniträdgårdsförening
Paaso, Mona E.
Polismyndigheten i Stockholm, Söderorts polismästardistrikt Regionplane- och trafik-
kontoret
Rivell, Lars
Ryman, Per
Skarpnäcks miljögrupp
Skarpnäcks stadsdelsförvaltning.

Skarpnäcks Stadsdelsnämnd
Skogsluffarnas OK
Skogsvårdsstyrelsen
Skrubba koloniträdgårdsförening
Skönhetsrådet
Sportfiskarnas Stockholmsdistrikt
Stadsbyggnadsnämndens handikappråd
Stadsmuseinämnden
Statens fastighetsverk
Stockholms brandförsvär
Stiftelsen Stora Sköndal
Stockholm Vatten AB
Stockholms klätterförbund/Stockholms klätterklubb
Stockholms Näringslivsnämnd
Stockholms Stads Parkerings AB
Stockholms orienteringsförbund
Stockholms ornitologiska förening
Stockholms universitet, naturgeografiska institutionen
STOSEB AB
STOSEB Gas AB
Svenska Brukshundsklubben
Svenska Klätterförbundet
Svenska Turistföreningens Stockholmskrets
Synskadades Riksförbund (SRF) genom De blindas fritidsklubb
Södra gräv- och sopservice
Sörensson, Carl-Magnus
Telia AB
Tyresö kommun
Unga Örnars Stockholmsdistrikt
Wallin, Kjell
Vattenfall Sveanät AB
Wirz & Öhlin kiosk
Vägverket, Region Stockholm
Älta Idrottsförening, Skid- och Motionssektionen
Ältasjöns fiskevårdsområdesförening
Ältens Fiskeklubb

Anders Jansson, Gunnel Tolfes, Siv Nordström, Sture Nordström, Ulf Lindholm, Anita Lindholm, Ninni Jernberg, Irène Ardhall, Bert Ardhall, Tomas Appelgren, har uttryckt gillande för idén om "fiskebank" i Ältasjöns vik vid Tyresövägen, Kasbyviken (se Ältens Fiskeklubb).

Sammanfattning av remissynpunkter och stadsbyggnadskontorets ställningstagande

Inkomna synpunkter har sammanfattats och redovisas nedan punktvis under rubriker-na:

- Beskrivning och avgränsning av området
- Allmänt, föreskrifter
- Djur och djurhållning.
- Gasledning
- Kulturhistoria
- Trafik till, från och inom reservatet, tillgänglighet
- Topografi
- Vattenmiljöer
- Kostnader
- Ändamålet med naturvårdsområdet

Under varje rubrik kan både synpunkter på föreskrifter och skötselplanen förekomma. *Stadsbyggnadskontorets ställningstagande redovisas direkt efter respektive synpunkt med kursiverad stil*

Beskrivning och avgränsning av området

- Föreningen Drevvikens koloniträdgårdar reserverar sig starkt mot att skötselplanen inte tillåter att stugor eller skjul uppförs på fritidsträdgårdarna vid Orhems gård.
Stadsbyggnadskontorets ställningstagande: I dagsläget är detta inte tillåtet. Att tillföra området i sin helhet fler kolonistugor riskerar att skada naturvärden och frilufts- och rekreationsvärden. Därför är det inte aktuellt att tillåta bebyggelse i någon form i detta område på annat sätt än vad som anges i föreskrift B4.

- Länsstyrelsen vill att undantagna områden i B-föreskrifterna bör redovisas på karta.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande: Detta har gjorts, se karta 1

- Länsstyrelsen vill att till kommunens beslut ska bifogas uppgift om ikraftträdande och besvärshänvisning.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande: Detta har tillfogats.

- Miljö- och hälsoskyddsnämnden anser att större område kan tas med så att även Strandkyrkogården och naturmarken norr och väster om Skrubba industriområde tas med. De anser även att de delar av fastigheten Solvärmen 1 som idag inrymmer ekskog men som i detaljplanen är avsedd för energiproduktion med solfångare bör ingå i naturreservatet. Nämnden får medhåll av Naturskyddsföreningens Söderortskrets och Friluftsfrämjandet, Enskede lokalavdelning.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande: Dessa synpunkter är väl motiverade utifrån ett ekologiskt synsätt. Solvärmen 1 hyser en fin ekbacke som anknyter till en värdefull struktur både i reservatet och utanför den. Strandkyrkogården hyser ett rikt växt- och djurliv och ligger i direkt anslutning till det nuvarande reservatsområdet. Den outnyttjade marken norr och nordväst om Skrubba industriområde är visserligen något isolerad från reservatet, men är ändå en länk mellan

Flatens naturreservatet och Nackaskogen. Dessa områden utelämnas emellertid i det aktuella förslaget för naturreservat, eftersom det strider mot gällande planer och väsentligt skulle försinka inrättandet av Flatens naturreservat. Stadsbyggnadskontoret föreslår dock ett vidare arbete med dessa områden, för att på sikt kunna inlemma dem i reservatet.

- Naturskyddsföreningens Söderortskrets vill inte att de generella geografiska undantagen ska finnas i B-föreskrifterna utan tillstånd ska sökas av alla i varje enskilt fall.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande: För att inte försvåra för den pågående markanvändning och verksamheten inom de geografiskt begränsade områdena som undantas från B-föreskrifterna finns denna zonerings inom naturreservatet.

- Naturskyddsföreningen, Söderortskretsen vill utvidga Flatens naturreservat ytterligare norrut till Bagarmossen.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande: Detta område kommer att utredas för naturreservatsbildningen i Hammarbyskogen, Stockholms del av Nackareservatet, och bereds vidare där.

- Näringslivsnämnden i Stockholm anser att utvecklingen av Skrubba företagsområde inte får begränsas.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande: Ingen begränsning sker i och med bildandet av naturreservatet. Eventuell konflikt kan dock uppkomma om det visar sig att området norr och nordväst om Skrubba industriområde bör skyddas som naturreservat (se ovan).

- Orhems koloniträdgårdsförening föreslår att ett område i anslutning till koloniområdet inrättas för lek för föreningens barn.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande: Detta ha inte bedömts som genomförbar, med tanke på allmänhetens intresse av att använda området och med hänsyn till växt- och djurliv.

- Ältens fiskeklubb, Älta Idrottsförening och Föreningsrådet i Älta ifrågasätter om naturreservat är rätta status för området mellan Tyresövägen och Ältasjön.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande: Det är viktigt, både för friluftslivet och för växt- och djurlivet att stora sammanhängande naturområden skyddas. Kasbyområdet ligger i anslutning till det blivande reservatet i Nacka och sammanlänkar därför Flatens naturreservat med marken norr ut och anses därför viktig att få med. Området i sig, både de delar av Ältasjön och landpartierna är även i sig viktiga för växt- och djurlivet, och bör kunna utvecklas för friluftslivets behov inom naturreservatets gränser.

- I det ursprungliga förslaget ingick Kaninholmen i sjön Drevviken i reservatsförslaget.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande: Kaninholmen har utgått enligt ägarens önskemål.

- I det ursprungliga förslaget ingick delar av fastigheten Sköndal 1:1,2 i i reservatsförslaget.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande: fastigheten Sköndal 1:1,2 har utgått enligt ägarens önskemål

Allmänt, föreskrifter

- Länsstyrelsen för Stockholms län anser att föreskrifterna som gäller allmänheten närmast är att betrakta som ordningsföreskrifter, att förbud för allmänheten att ändra avrinning inte behövs och att till kommunens beslut ska bifogas uppgift om ikraftträdande och besvärshänvisning.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande: Dessa synpunkter har arbetats in i förslaget.

Djur och djurhållning

- De blindas fritidsklubb och Orhems koloniträdgårdsförening anser att ryttarna i området rider sönder marken och utgör en fara.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande: Ridning i reservatet regleras så att ridning blir tillåten på vägar och särskilt markerade stigar. Enligt Trafikförordningen (1998:1276) ska ryttare lämna företräde för, och i övrigt visa samma hänsyn som alla fordonsförare ska visa gående. Stadsbyggnadskontoret bedömer att den föreskrift som finns om ridning (D 6) samt denna generella lag räcker för att tillgodose alla intressen.

- Hundrådet ifrågasätter om det är nödvändigt att ha koppeltvång på hundar i hela naturreservatet.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande: Ett hundrastområde kommer att utredas i närheten av Flatens camping

- Orhems Koloniträdgårdsförening är negativ till att inhägnader för betesdjur minskar framkomligheten för människor.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande: För att bevara områdets kultur- och naturvärden används betesdjur som stängslas in. Detta görs så att stigar och vägar även i fortsättningen går att använda, om inte passager genom hagarna är möjlig.

Gasledning

- STOSEB Gas AB planerar en 16 bars naturgasledning i kanten av området, utmed den västra gränsen av reservatet och utgår från att ledningen kan läggas utan att påverka reservatet

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande: Kommer ledningen att gå utanför reservatet medför reservatet inget hinder för detta. Kommer ledningen, efter detaljinpassning, att behöva dras inom gränserna för naturreservatet får tillstånd sökas för detta enligt B5.

Kulturhistoria

- Stadsmuseinämnden föreslår att inget beslut tas om naturreservatet innan kulturhistoriska utredningar gjorts. .

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande: Detta har gjorts och infogats i skötselplanen.

Trafik till, från och inom reservatet, tillgänglighet

- Stadsbyggnadsnämndens handikapprådet förutsätter att förslaget till naturreservat kompletteras med tillgänglighetsanalys och att förbättringar görs med handikappplatser för bil, bilvägar öppnas för handikapptrafik, gångvägar hårdgörs, toaletter ordnas, tillgänglighet till målpunkter i terrängen anpassas, skyltning förbättras mm. Stadsbyggnadsnämndens handikappråd saknar en konsekvensanalys för tillgänglighet och användbarhet för funktionshindrade personer. Rådet anser att förslaget till naturreservat medför försämringar avseende tillgänglighet. Rådet förutsätter att förslaget till naturreservat kompletteras med en tillgänglighetsanalys och förslag till tillgänglighetsskapande åtgärder.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande: En tillgänglighetsanalys har tagits fram för området och åtgärderna utreds nu vidare.

- Idrottsförvaltningen förordar att en gångbro kan ordnas utmed Tyresövägen vid Ältasjön för att gynna friluftslivet och fisket
- Ältens fiskeklubb föreslår att en vägbank byggs i Ältasjön parallellt med Tyresövägen. Banken ska rymma en gång- och cykelväg och utgöra en lättillgänglig promenadväg för kontakten runt Ältasjön för nackaborna. Vägbanken sägs också få funktionen av att vara sedimenterings- och fångdamm för trafikdagvatten från Tyresövägen. Fiskeklubben får medhåll av flertalet av remissinstanserna från Nacka.
- Idrottsnämnden påtalar att gång- och cykelvägen behöver kompletteras 100 m norr om barnbadet.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande: Detta kommer att vara möjligt även sedan naturreservatet har inrättats, förutsatt att man inhämtar kommunens tillstånd.

- Idrottsnämnden påtalar att i förbudet att framföra motordrivet fordon i terräng och på sjöis måste undantas stadens egna och upphandlade arbeten.
- Idrottsnämnden föreslår vissa ändringar för skötsel och upprustning av camping-idrotts- och badområdena. Framförallt gäller det rätten att komplettera vägnätet på dessa platser.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande: Det framgår att föreskrifterna inte ska utgöra hinder för åtgärder som utförs enligt skötselplanen eller mot mindre arbetsföretag som krävs för att skötsel och reparationer av byggnader. Större arbeten, som kräver dispens eller tillstånd kommer att få söka det och sedan få utföra överenskomna arbetsföretag på föreskrivet vis.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande: I dagsläget ser vi inte något behov av att utvidga vägnätet i anslutning till campingen och idrottsområdet. Även i framtiden kommer det att gå att åtgärda detta om det är nödvändigt, eftersom dispens kan sökas.

- Nacka kommun skriver att det måste vara möjligt att dels uppföra bullerskydd utmed Tyresövägen.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande: Vägen ligger inte inom reservatsområdet, och bullerskydd kan uppföras efter sedvanlig planprocess.

- Naturskyddsföreningens Söderortskrets föreslår att vägen mellan Flatenstugorna och Unga Örnars arrendeområde stängs av för biltrafik. Detsamma ska gälla för vägen mellan värmeverket och barnbadet.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande: Dessa delar är idag redan stängd för allmän trafik

- Naturskyddsföreningens Söderortskrets föreslår också att parkeringen vid Orhemsvägens slut (vid nuvarande vägbom) flyttas till bussvändplanen vid Orhems koloniområde och att hela vägsträckan mellan bussvändplanen och Flatenstugorna stängs för allmän trafik

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande: En av entréerna till naturreservatet kommer att ligga i slutet av Orhemsvägen. Här finns idag en parkeringsplats, något som det är svårt att inrymma på andra platser i reservatet Orhemsvägen är stängd från denna p-plats vidare mot Flatenstugorna redan idag.

- Naturskyddsföreningens Söderortskrets vill ha totalförbud mot motorbåtar i samtliga vattenområden. Frisksportarklubben Humlan vill ha förbud för motorbåtar i Flaten.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande: I Flaten och Drevviken kommer det att vara förbjudet att framföra motorbåt inom de delar som ligger i reservatet (D11)

- Naturskyddsföreningens Söderortskrets motsätter sig utökad bilparkering vid idrottsplatsen.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande: Planer på ytterligare parkering vid idrottsplatsen är inte aktuell. Det är inte heller tillåtet att göra detta utan dispens enligt A4.

- Naturskyddsföreningens Söderortskrets anser att mopeder inte ska tillåtas på cykelvägarna.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande: Moped är förbjudet att köra i reservatet enligt de lokala trafikföreskrifterna som förbjuder alla fordon på parkvägar.

- SL framhåller att siktröjning efter vägarna samt underhåll av busshållplatser måste tillåtas och skrivas in i skötselplanen.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande: Detta har förts in i skötselplanen

- Synskadades riksförbund tillstyrker naturreservatet genom. De blindas fritidsklubb men förutsätter att biltrafik tillåts till föreningens arrenderade stuga i skogen.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande: Ytterligare parkering till reservatet vid koloniområdet Orhem kommer att utredas vidare och avser att ge naturreservats-

besökare och kolonister med parkeringsplatser. Några av dessa platser kommer att vara reserverade som handikappsplatser. Möjligheterna att ta sig till den stuga som de blindas fritidsklubb arrenderar kommer att vara desamma, förutsatt att dispens för att köra bil i reservatet söks.

- Stockholms universitet, naturgeografiska institutionen efterlyser även ett förbud mot cykelåkning på stigar och i terräng.
Stadsbyggnadskontorets ställningstagande: Enligt stadens lokala trafikföreskrifter är det redan förbjudet att cykla i park- och naturmark.
- Vägverket, Region Stockholm anser att man bör hålla möjligheten öppen att anlägga en gång- och cykelväg vid Skrubba enligt Tyresö kommuns förslag.
Stadsbyggnadskontorets ställningstagande: Detta kommer det att finnas plats för i det vägreservat som inte ingår i naturreservatet.

Topografi

- MHFs ungdom i Skarpnäck arrenderar en yta för Radiokontrollerad (R/C) Miniracing vid Tyresövägens anslutningar till Älta. påtalar att klubbens behov förändras över tiden och att de föreslagna föreskrifterna kommer att innebära problem för klubben när de ska förändra anläggningen beträffande topografi, p-platser, ledningsdragning etc.
Stadsbyggnadskontorets ställningstagande: Detta område har undantagits från föreskrifterna B1-B5, och man kan alltså även i framtiden ändra topografin på banan och utföra ledningsdragning efter erforderligt tillstånd. För anläggning av P-platser gäller samma regler som för övriga verksamheter inom reservatet, man måste söka dispens från föreskrift A4.

Vattenmiljöer

- Miljö- och hälsoskyddsnämnden anser att vattenmiljöerna bör uppmärksammas bättre både i beslutet och i skötselanvisningarna.
Stadsbyggnadskontorets ställningstagande: Vattenmiljöerna finns med, både som i grund för beslutet och i skötselplanen, i både den generella delen och för vissa våtmarker i den detaljerade skötselplanen.
- Stockholm Vatten AB anser att det måste finnas utrymme för att vid behov röja vegetation och underhållsmuddra och att föreskrifterna inte får förhindra nödvändig rensning av diket med dagvattnet från Skarpnäck och trafikdagvattnet från Tyresövägen.
Stadsbyggnadskontorets ställningstagande: Att röja vegetation och underhållsmuddra kommer att vara tillåtet enligt det som anges i vatten programmet för Stockholms stad för respektive sjö.
- Stockholm Vatten AB förbehåller sig, oberoende av reservatsföreskrifterna, rätten till bland annat byggande av nya system för vatten-, spill- och dagvattensystemet samt tillbyggnad, ombyggnad, renovering, underhåll och drift av sådana system.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande: Reparationer och underhåll kommer att vara möjligt utan tillstånd medan nyanläggningar och större förändringar av nuvarande system kommer att kräva tillstånd från kommunen.

Kostnader

- Skarpnäcks stadsdelsnämnd vill ha extra medelstilldelning för djurbete som kan ingå i skötseln. Stadsdelsnämnd uppfattar att de får betydande kostnader som inte är budgeterade för att sköta naturreservatet. Nämnden anser bland annat att Gatu- och fastighetskontoret bör erbjuda kostnadsfri utbildning i natur- och landskapsvård.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande: Fördelning av kostnader för skötsel ingår inte i detta reservatsbeslut.

Tillsyn

- Miljö- och hälsoskyddsnämnden anser att nämndens roll som tillsynsmyndighet för naturreservatet bör framgå av beslutet.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande: Denna synpunkt har inarbetats i beslutsunderlaget.

Ändamålet med naturreservatet

- Miljö- och hälsoskyddsnämnden föreslår att tillägget "rekreation" görs i ändamålet för reservatet för att ge ett vidare användningsområde.
- Stockholms orienteringsförbund anser även att allmänhetens friluftsliv nämns så lite på bekostnad av ekologiska faktorer.

Stadsbyggnadskontorets ställningstagande: Dessa synpunkter har förts in i ändamålet med reservatet, respektive i skötselplanen.

Samråd

Samråd hölls 10 november 1999 i Skarpnäcks kulturhus, Skarpnäcks allé 25. Förslaget visades under tiden 1 november - 10 december 1999 i Tekniska nämndhuset, Fleminggatan 4, vid centrala expeditionen, i Skarpnäcks bibliotek, Skarpnäcks allé 25 samt i Bagarmossens bibliotek, Lagaplan 6. Förslaget var även tillgängligt via Internet.

Remissvar

Länsstyrelsen

Länsstyrelsen i Stockholms län finner förslaget till naturreservat väl motiverat och angeläget mot bakgrund av områdets stora betydelse för det rörliga friluftslivet. Länsstyrelsen konstaterar att förslaget i huvudsak överensstämmer med översiktsplanen och inte strider mot syftena med de detaljplanen som finns. Länsstyrelsen förutsätter att nya områdesbestämmelser vinner laga kraft innan staden beslutar om naturreservatet. Länsstyrelsen framför;

- att undantagna områden i B-föreskrifterna bör redovisas på karta,

- att föreskrifterna som gäller allmänheten närmast är att betrakta som ordningsföreskrifter. Flertalet bör beslutas med stöd av Miljöbalkens 7 kap 30 § i stället,
- att förbud för allmänheten att ändra avrinning inte behövs och
- att till kommunens beslut ska bifogas uppgift om ikraftträdande och besvärshänvisning.

Lantmäterimyndigheten

Lantmäterimyndigheten har ingen erinran.

Sakägare och boende

Fastighetsägare inom reservatet:

Gatu- och fastighetskontoret påminner om att vägreservatet för "Vendelsöstråket" tangerar området längs Gudöbroleden-Tyresövägen-Flatenvägen. Fastighetsförvaltningen önskar även fastighetsbilda de byggnader som de förvaltar inom naturreservatet.

Håkansson, Carina motsätter sig att fastigheterna som utgör den så kallade Kaninholmen ingår i naturreservatet. Holmen är bebyggd med fritidshus och nyttjas enligt fastighetsägaren i begränsad omfattning. Genom att fastigheterna är omgivna av vatten är tillgängligheten för allmänheten begränsad. Fastighetsägaren anser att Kaninholmen inte berikas genom att införlivas i naturreservatet.

Stiftelsen Stora Sköndal ser positivt på utgångspunkten att skapa resursen i området men anser att inte "försumliga delar av stiftelsen mark tas i anspråk". Stiftelsen oroar sig för framtida kostnader samt eventuella begränsningar i markanvändningen och anser att det bör kompenseras i någon form. Stiftelsen Stora Sköndal godtar inte förslaget till naturreservat "utan att eventuella begränsningar med mera regleras".0

AB Trezora, ägare till fastigheten Skrubba 1:2, motsätter sig att fastigheten ska ingå i naturreservatet. Fastigheten har tidigare ägts av Stockholms läns landsting genom Locum AB. Företagen hävdar att verksamheten med vård och rehabilitering som bedrivs av hyresgäster kommer att störas av allmänheten i händelse av att området ingår i det tänkta naturreservatet. Företaget hävdar att hela fastigheten, inte endast tomtmarken, används av hyresgästerna för sin verksamhet och att allmänhetens nyttjande av det vägservitut som finns till förmån för fastigheten Skrubba 1:1, som ägs av Stockholms kommun, för passage genom området räcker som förbindelselänk. Företaget har ansökt om avstyckning av två byggnader hos lantmäterimyndigheten. Ärendet vilar på sökandes begäran i avvaktan på naturreservatet.

Arrendatorer/Nyttjanderättshavare

Birka Nät Stockholm AB svarar att naturreservatet inte får begränsa användningen eller service, reparation eller ersättning av befintliga elanläggningar inom området. Birka Nät Stockholm AB ingår i Birka Energikoncernen.

Birka Energi AB förutsätter att förslaget till naturreservat inte medför inskränkning av drift, underhåll samt förnyelse av hög- och lågspänningsanläggningar för strömförsörjning av bebyggelse i området. Birka Energi AB är moderbolag för Birka Energikoncernen. Koncernen innehar tomträtten på fastigheten Solvärmen 1, som gränsar till reservatet, med tillhörande servitut på stadens mark mm.

Carlsson & Hallengren HB arrenderar mark för minigolf- och tennisbana vid Flatenbadet. Företaget har inte besvarat remissen.

MC-klubben Daltons arrenderar mark för klubbstuga vid Ältasjön. Föreningen har inte besvarat remissen.

Drevviken-Långsjöns fiskevårdsförening tillstyrker förslaget till naturreservat. Föreningen anser att det är hög tid att sätta naturvärderingarna på en tydlig plats i beslutsapparaten och att naturreservatet är ett steg i rätt riktning.

Ekens koloniträdgårdsförening, Ekens fritidsträdgårdar ser positivt på att koloniområdena skyddas från eventuella framtida planer på annan markanvändning. Föreningen förutsätter att åtgärder som berör den, t ex koloniområdets avgränsning, beslutas i samråd med föreningen.

Europolitan AB arrenderar mark för en telemast. Till masten finns en kort grusväg. På området finns också en teknikbod. Europolitan AB håller området under masten fritt från växtlighet. Företaget har inga synpunkter.

Fatimaunionen arrenderar en stuga i Skrubba och stödjer helt förslaget till naturreservat.

Frisksportarklubben Humlan arrenderar mark av Idrottsnämnden vid sjön Flatens södra strand. Där äger de en stuga och en bastu. Klubben är i huvudsak positiva till föreslaget naturreservat men anser att vägen fram till Unga Örnars stuga, strax söder om deras egen, ska asfalteras samt plogas och sandas vintertid. Föreningen vill ha ett tillägg i föreskrifterna så att det blir förbjudet att framföra motorbåt i Flaten men vill inte ha ett absolut kopplingstvång i området för hundar. Klubben önskar en omfattande rening av sjön Flaten.

Föreningen Drevvikens koloniträdgårdar reserverar sig starkt mot att skötselplanen inte tillåter att stugor eller skjul uppförs på fritidsträdgårdarna vid Orhems gård. Före-

ningen informerar om att Koloniträdgårdsförbundet håller på att ta fram en prototyp till stuga på fem m². Föreningen anser också att fler rådjur måste skjutas i området.

Föreningen Täppans fritidsträdgårdar ser med tillfredsställelse att förslaget till naturreservat genomförs men anser att det råder ett onaturligt bestånd av rådjur inom området till förfång för kolonisterna.

Idrottsnämnden överlämnar och åberopar Idrottsförvaltningens tjänsteutlåtande. Idrottsnämnden arrenderar 20 % av det föreslagna naturreservatets yta av Gatu- och fastighetsnämnden. Idrottsförvaltningen har i princip inget att erinra mot att Flatens naturreservat. Förvaltningen föreslår att föreskrifter ändras så att upprustning av camping- och idrottsområdet samt skötsel av förvaltningens anläggningar blir möjligt. Förvaltningen anser följande beträffande föreskrifterna:

- A 2 Ska strykas för Drevviken. Utplantering av till exempel regnbågslax sker i Gömmaren och kan nå Drevviken. Förbudet anses därigenom bli verkningslöst.
- A 4 Förvaltningen behöver komplettera med smärre vägbitar inom idrotts- och campingområdet och föreslår att det ska vara möjligt med kommunens tillstånd (B-föreskrift).
- D 10 I förbudet att framföra motordrivet fordon i terräng och på sjöis måste undantag göras för stadens eget eller stadens upphandlade arbeten.

Idrottsförvaltningen förordar att en gångbro kan ordnas utmed Tyresövägen vid Ältasjön för att gynna friluftslivet och fisket. Idrottsförvaltningen påtalar att gång- och cykelvägen behöver kompletteras 100 m norr om barnbadet.

KFUM:s söderavdelning arrenderar mark för stugor väster om Flatensjön. Föreningen har inte besvarat remissen.

Koloniträdgårdsföreningen Odlaren ser bara positivt på områdesskyddet.

HSB:s Brf Konditorn 316 i Stockholm äger fastigheten Gebers 1 som gränsar till förslaget naturreservat. Föreningen har servitut på tillfartsvägen i det föreslagna naturreservatet. Föreningen tycker att det är glädjande att området blir naturreservat. Vid kontakter med föreningen har diskuterats att utöka naturreservatet med delar av föreningens naturmark men i remissvaret motsätter sig föreningen detta då de avser att nyttja marken mer intensivt i framtiden. Föreningen är även bekymrad över svårigheterna att skydda eventuella odlingar mot rådjuren i framtiden. Föreningen räknar med att fastigheten kan "bredbandsanslutas" genom naturreservatet i framtiden utan "omständig administrativ process".

Kurell, Kenneth arrenderar mark för Torpets kaffestuga. Han har inte besvarat remissen.

Listuddens koloniträdgårdsförening "godkänner" remissen.

MHF:s ungdom i Skarpnäck arrenderar en yta för Radiokontrollerad (R/C) Miniracing vid Tyresövägens anslutningar till Älta. Klubben ser det som en god idé att göra naturreservat av området men påtar att klubbens behov förändras över tiden och att de föreslagna föreskrifterna kommer att innebära problem för klubben när de ska förändra anläggningen beträffande topografi, p-platser, ledningsdragning etc. Klubben är också intresserad av att förändra arrendegränserna.

Moberg, Eva, som hyr "Skogsvillan" av Gatu- och fastighetskontoret tycker att naturreservat är ett utmärkt förslag men har synpunkter på stallens expansion och skötsel.

Motorsällskapet Stockholm har i princip inget att erinra mot naturreservatet under förutsättning att de kan fortsätta att bedriva ungdomsspeedway på det område de arrenderar av staden vid Flatens Barnbad.

Månsson, Per-Olof och Lena Håkansson har bland annat tre hästar på sin gård, fastigheten Listudden 1:3 som gränsar till naturreservatet. De hemställer om att Stadsbyggnadskontoret ökar ridmöjligheterna dels på gång- och cykelvägarna mellan klätterklippan vid barnbadet och Orhemsvägen, dels på speedwaybanan som de antar vara nedlagd. Fastighetsägarna önskar köpa ett par mindre markområden som de arrenderar i anslutning till fastigheten Listudden 1:3.

Nilegårdens Hunddagis i Skrubba har inget emot att området blir naturreservat under förutsättning att det inte påverkar den fortsatta driften av företaget.

Norrlandsklubben har ingen erinran mot naturreservatet.

Nyström, Birgitta och Tomas Ekdal hyr Trädgårdsvillan i Orhem. De har inte besvarat remissen.

Orhems Båtklubb har genom underhandskontakt meddelat att man vill få bättre kartunderlag till sitt arrendekontrakt samt eventuellt justera arrendegränserna till aktuellt nyttjande.

Orhems fritidsträdgårdar Trekanten har inget att erinra mot naturreservatet.

Orhems koloniträdgårdsförening anser förslaget till naturreservat väl underbyggt och ser fram mot att tidigare öppna områden som ängar och åkrar kan hållas öppna igen. Föreningen framför dock att fler besöksparkeringar behövs såväl för föreningen som för allmänheten. Föreningen är besviken över att vissa vägar trampas sönder på våren och förorenas av hästar, trots att staden anlagt en ridstig, samt är rädd för lösa hästar. Föreningen är negativ till de inhägnader med kor, får och hästar som förekom-

mit då områden betas ner och framkomligheten minskar för människor. Föreningen önskar att avskjutning av rådjur är tillåten även om området blir naturreservat. Föreningen föreslår att ett av föreningen redovisat markområde undantas från reservatsbildning för att tillgodose föreningens barns lek och friluftsliv i skogen. Föreslaget område är nästan lika stort som det område föreningen arrenderar för koloniändamål.

Paaso, Mona E. som arrenderar "Kolonikiosken" vid Ekens koloniträdgårdsförening har inget att erinra mot naturreservatet.

Rivell, Lars som hyr Sjövillan av Gatu- och fastighetskontoret anser att vägen mellan Huset och Orhems gård måste underhållas bättre och eventuellt asfalteras.

Ryman, Per hyr lokaler i Skrubba för snickeriverksamhet. Han har inte besvarat remissen.

Skarpnäcks stadsdelsförvaltning. Inackorderingshemmet Riddaren hyr Orhems gård av Gatu- och fastighetsnämnden. Hemmet meddelar genom Gösta Klasson att de inte har några synpunkter.

Sportfiskarnas Stockholmsdistrikt poängterar att det finns ett starkt bestånd av signalkräfta och att de vill behålla sin skyltning om fisket.

Skrubba koloniträdgårdsförening är positivt inställda till förslaget till naturreservat och tillstyrker det.

AB Svarthålsforsens verksamhet ingår sedan 1985 i Stockholm Energi AB som svarat enligt ovan.

Synskadades Riksförbund (SRF) genom De blindas fritidsklubb tillstyrker naturreservatet men förutsätter att biltrafik tillåts på det som idag, och i förslaget till naturreservat, är gångväg till den stuga förbundet arrenderar. Föreningen önskar att den är öppen för taxi, färdtjänst samt transporter till och från stugan men inte för allmän trafik. Föreningen anser att hästarna i området förstör marken och är en fara för medlemmarna. Föreningen vill att motionsslingor rustas upp med jämna mellanrum, skidspåret bibehålls och att ridning inte tillåts på gångvägen.

Södra gräv- och sopservice AB hyr stallbyggnader samt arrenderar mark för rastning av hästar i Orhem. Företaget har inte besvarat remissen.

Sörensson, Carl-Magnus ser med glädje fram mot genomförandet av naturreservatet.

Telia AB har inget att erinra mot förslaget.

Unga Örnars Stockholmsdistrikt ser mycket positivt på förslaget till naturreservat men påpekar att sjön Flaten håller på att växa igen och hoppas att sjön och den vik där föreningen har sina hus ska renas. Föreningen önskar också att vägunderhållet förbättras på vägen mellan arrendeområdet och p-platsen (vägen är inte upplåten för allmän trafik).

Wallin, Kjell hyr lokaler i Skrubba för verkstad, kontor och lager. Han har inte besvarat remissen.

Vattenfall Sveanät AB förvaltar regionnätet i Mellansverige och äger en 70 kV kraftledning som passerar genom det föreslagna naturreservatets norra del. Vattenfall har inga erinringar mot förslaget till naturreservat förutom att de förutsätter att ledningen och skogsgatan kan underhållas utan inskränkningar enligt vad som gäller för kraftledningar i förslaget till skötselplan.

Vägverket, Region Stockholm anser att man bör hålla möjligheten öppen att anlägga en gång- och cykelväg vid Skrubba enligt Tyresö kommuns förslag.

Ältasjöns fiskevårdsområdesförening avger i princip samma remissvar som Ältens fiskeklubb.

Kommundelar, föreningar mfl

Bagarmossens Hembygdsförening och intresseförening har inte besvarat remissen.

Boverket har inga synpunkter i ärendet annat än att deras ansvar är av övergripande karaktär. Verket hänvisar till länsstyrelsen.

Cykelfrämjandet har inte besvarat remissen.

Fagersjöskolan har inte besvarat remissen

Farsta Stadsdelsnämnd överlämnade stadsdelsförvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen. Stadsdelsförvaltningen bedömde att naturreservatet blir till gagn för den biologiska mångfalden men inte kommer att medföra ökade kostnader för stadsdelen. Före detta Söderleds Stadsdelsområde ingår idag i Farsta Stadsdelsområde.

Friluftsfrämjandet, Enskede lokalavdelning ställer sig positiv till förslaget till naturreservat men skulle gärna se att större område tagits med.

Föreningen Rädda Ältasjön påpekar att naturreservatet inte får hindra kommande utveckling i och runt Ältasjön. Föreningen arbetar med frågor om sjöns vattenkvalitet, vegetationsklippning, avloppsutsläpp etc. Föreningen är positiv till den så kallade fiskebanken (se Ältens Fiskeklubb) och ett promenadstråk runt sjön.

Föreningsrådet i Älta anser att

- 1 Flatenvägen och området mellan vägen och Ältasjön bör utgå ur naturreservatet,
- 2 trafikdagvattnet från Tyresövägen ska renas innan avledning till Ältasjön samt
- 3 motorvägen ska få bullerskydd.

Föreningsrådet är positivt till förslaget till "fiskebank" (se Ältens Fiskeklubb). Rådet efterlyser att Stockholms och Nacka kommun tar fram en översiktlig plan för hur de allmänna markerna runt Ältasjön kan disponeras och nämner en gångväg, "Hälsans stig", runt sjön som exempel.

Huddinge kommun gränsar till föreslaget naturreservat och har ingen erinran mot bildandet av naturreservatet. Kommunens interna remissinstanser var positiva till naturreservatet.

Hundrådet har inget att erinra mot inrättandet av naturreservatet men ifrågasätter nödvändigheten av koppeltvång inom hela området. Rådet anser att det är en fritidsaktivitet att rasta sin hund och att den bör jämföras med andra prioriterade aktiviteter inom reservatet. Rådet vill att det hundrastningsområde som finns idag mellan Orhemsvägen och Stora Sköndal ska vara kvar och att koppeltvånget inte ska gälla där.

Hyresgästföreningen, region Stockholm har inte besvarat remissen.

Kulturnämnden/Kulturförvaltningen har inte besvarat remissen.

Kyrkogårdsförvaltningen har i princip inget att erinra mot det tilltänkta naturreservatet men vill fästa uppmärksamhet på att Strandkyrkogården har givits utrymme för några siktstråk mot Drevviken. Förvaltningen önskar att dessa kan hållas öppna även i framtiden. Förvaltningen framhåller också att det är nödvändigt att kunna avbörda markvatten från kyrkogården och från Skrubba koloniområde även i fortsättningen till Drevviken.

Luftfartsverket har inget att erinra mot förslaget.

Lundström, Nils (fd Flatens camping) har inte besvarat remissen.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden tillstyrker förslaget till naturreservat "under förutsättning att:

- vattenmiljöerna uppmärksammas både i beslutet och skötselanvisningarna
- reservatsgränsen söder om Strandkyrkogården förflyttas så att naturreservatet även innefattar naturmarken väster och norr om Skrubba industriområde
- reservatsgränsen söder om kv Solvärmen 1 förflyttas så att naturreservatet även innefattar naturmarken inom kv Solvärmen 1
- övriga synpunkter beaktas."

Miljöförvaltningen finner inrättandet av Flatens naturreservat mycket positivt. Förutom de att-satser Miljö- och hälsoskyddsnämnden beslutar om föreslår Miljöförvaltningen tillägget "rekreation" som ett vidare begrepp i ändamålet för reservatet. Den anser att nämndens roll som tillsynsmyndighet för naturreservatet bör framgå av beslutet. Skötselplanen föreslås utökas med vattenmiljöerna. Förvaltningen föreslår att större tonvikt läggs vid de generella skötselanvisningarna samt att utvalda partier av barrskog och lövskog lämnas för fri utveckling och naturlig succession. Förvaltningen efterlyser konkreta och uppföljningsbara kvalitetsmål för respektive naturtyp. Förvaltningen bedömer det som klokt att även kolonilotter och annan markanvändning ingår i naturreservatet på grund av den mosaikstruktur som finns i markanvändningen.

Nacka kommun gränsar till föreslaget naturreservat och tillstyrker genom Områdesnämnden Älta under förutsättning att det är möjligt att dels uppföra bullerskydd utmed Tyresövägen dels anlägga en skyddsdamm för dagvatten från Tyresövägen vid Ältasjön. Dammen ska även fungera som gångväg (se Ältens Fiskeklubb).

Naturskyddsföreningen i Stockholms län har inte besvarat remissen

Naturskyddsföreningen i Stockholms län, Söderortskretsen uttrycker uppskattning över förslaget till naturreservat. Föreningen är angelägen att reservatet även omfattar Ältasjön och dess stränder men föreslår några förbättringar och förtydliganden:

- 1 Området vid Ältasjön är viktigt för kontakten med Nacka friluftsområde. Föreningen föreslår att Flatens naturreservat utvidgas ytterligare norrut mellan kommungränsen och Skarpnäcks gård/ Bagarmossen.
- 2 Den obebyggda delen av kv Solvärmen (värmeverket) med lövskog bör ingå i naturreservatet. Ekodukt och bullerskydd bör byggas där.
- 3 Den obebyggda delen av fastigheten Gebers 1 bör ingå i naturreservatet.
- 4 Speedwaybanan vid barnbadet bör flyttas till motorbanan vid Ekstubben. Motorbanorna bör inte ingå i naturreservatet.
- 5 Sjön Flaten bör ges ett större tillrinningsområde. Belastningen av näringsämnen bör minskas och en våtmark bör anläggas vid Flatendikets mynning vid sjön.
- 6 Vägen mellan Flatenstugorna och Unga Örnars arrendeområde stängs av för biltrafik och blir gång- och cykelväg. Detsamma ska gälla för vägen mellan värmeverket och barnbadet. Parkeringen vid Orhemsvägens slut (vid nuvarande vägbom) flyttas till bussvändplanen vid Orhems koloniområde. Hela vägsträckan mellan bussvändplanen och Flatenstugorna stängs för allmän trafik.
- 7 Föreningen motsätter sig utökad bilparkering vid idrottsplatsen samt anser att mopeder inte ska tillåtas på cykelvägarna. Föreningen vill inte att de generella geografiska undantagen ska finnas i B-föreskrifterna utan tillstånd ska sökas av alla i varje enskilt fall.
- 8 Föreningen vill ha totalt motorbåtsförbud i samtliga vattenområden.
- 9 Campingplatsen ska inte breda ut sig söderut utan på fotbollsplanen vid behov.
- 10 Eldnings- och grillplatserna ska ligga vid bad- och campingområdena.

11 Vid skötsel av ängsmarkerna bör man tillåta eldning eller att kommunen tar hand om riset.

Polismyndigheten i Stockholm, Söderorts polismästardistrikt har inget att erinra mot förslaget till naturreservat.

Regionplane- och trafikkontoret har inte besvarat remissen.

Skarpnäcks miljögrupp har inte besvarat remissen.

Skarpnäcks Stadsdelsnämnd överlämnade Skarpnäcks stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande som yttrande samt tillade att gångvägen från parkeringen vid Orhemsvägens slut till Drevviken bör göras handikappanpassad och öppnas för cykeltrafik samt att det bör ordnas möjlighet för handikappade att fiska i Drevviken från anlagda fiskebryggor.

Skarpnäcks stadsdelsförvaltning ser positivt på naturreservatet men anser att tillgängligheten bör studeras vidare. Förvaltningen anser att det är viktigt att naturreservatet inte hindrar möjligheten att göra en parkväg intill Tyresövägen vid Ältasjön (se Ältens Fiskeklubb). Förvaltningen föreslår att Stockholms Gatu- och fastighetskontor och Nacka kommun utreder om iordningställandet av dammen/parkvägen kan vägas in i kostnaderna för naturreservatsbildningen. Förvaltningen uppfattar den föreslagna driftsbudgeten som låg och att Stadsdelsförvaltningen får betydande kostnader som inte täcks. Driftkostnaderna för Flatenbadet har till exempel stigit under 1999 på grund av vandalisering. Stadsdelsförvaltningen vill även få medel att skjuta till för att Skrubba gård ska ha kvar boskap som kan beta i naturreservatet. Stadsdelsförvaltningen menar även att gatu- och fastighetskontoret bör erbjuda och bekosta den utbildning i natur- och landskapsvård som krävs för att skötselplanen ska kunna uppfyllas.

Skogsluffarnas OK har inte besvarat remissen.

Skogsvårdsstyrelsen i Stockholms län har inga direkta förslag till förändringar men påpekar att det finns en nyckelbiotop, två områden med naturvärden samt en observationsyta för skogsskador inom reservatsområdet.

Anders Jansson, Gunnel Tolfes, Siv Nordström, Sture Nordström, Ulf Lindholm, Anita Lindholm, Ninni Jernberg, Irène Ardhall, Bert Ardhall, Tomas Appelgren, har uttryckt gillande för idén om "fiskebank" i Ältasjöns vik vid Tyresövägen, Kasbyviken (se Ältens Fiskeklubb).

Skönhetsrådet ställer sig mycket positivt till förslaget till naturreservat och tillstyrker utan erinran.

Stadsbyggnadsnämndens handikappråd saknar en konsekvensanalys för tillgänglighet och användbarhet för funktionshindrade personer. Rådet anser att förslaget till naturreservat medför försämringar avseende tillgänglighet. Rådet förutsätter att förslaget till naturreservat kompletteras med en tillgänglighetsanalys och förslag till tillgänglighetsskapande åtgärder. Rådet anser att följande behov behöver beaktas:

- 1 Särskilda p-platser för funktionshandikappade.
- 2 En av de två vägbommarna vid Flatensjön tas bort.
- 3 Gångvägarna i området måste kunna beläggas med ett ytmaterial som gör dem tillgängliga med rullstol och andra förflyttningshjälpmedel.
- 4 Vilplatser.
- 5 Tillgängliga och användbara toaletter.
- 6 Förbättrad fysisk tillgänglighet till intressanta målpunkter och information om dem.
- 7 Biltrafik tillåts ända fram till De blindas fritidshus.
- 8 Skyltning och information till besökande anpassas till personer med läshandikapp.

Stadsmuseinämnden godkände Stadsmuseiförvaltningens tjänsteutlåtande med förslag om att kommunfullmäktige beslutar om naturreservatet först efter att erforderliga kulturhistoriska utredningar utförts. Nämnden bedömde det vara av stor vikt att de kulturhistoriska värdena vägs in i skötselplanen.

Statens fastighetsverk har inget att erinra mot förslaget.

Stockholms brandförsvär har inget att erinra under förutsättning att räddningsvägar och pumpgröpar anordnas i samråd med brandförsvaret.

Stockholms klätterförbund har inte svarat men **Stockholms klätterklubb** vill även fortsättningsvis ha rätt att klättra och borra in säkringsbultar i berget på angivna områden. Klubben har ansökt om nyttjanderättsavtal med Gatu- och fastighetskontoret.

Stockholms orienteringsförbund tycker att det är bra att skogsområdena i Stockholm skyddas men är oroat över att så lite nämns om det allmänna friluftslivet på bekostnad av ekologiska faktorer. Förbundet anser att följande lydelse bör finnas med i ärendet:

"allmänhetens rekreation, friluftsliv och fritidsaktiviteter främjas och tillgängligheten säkras".

Stockholms ornitologiska förbund har inte besvarat remissen

Stockholms Näringslivsnämnd (fd Stockholms mark- och lokaliseringsbolag AB) åberopar Stockholms Näringslivskontors tjänsteutlåtande. Näringslivskontoret har inget att invända mot Flatens naturreservat men anser att utvecklingen av Skrubba företagsområde inte får begränsas i framtiden. Näringslivskontoret anser att det är viktigt att översiktsplanen följs då marken norr om gällande detaljplan i Skrubba för

industriverksamhet är den enda större reserv inom stadens gränser i söderort som kan användas för nyetablering av industriföretag. Näringslivskontoret anser att kontakten mellan Nacka friluftsområde och Flatens naturreservat inte kommer att påverkas av en utvidgning av Skrubba arbetsområde då kontakten redan idag hindras av vägar, bebyggelse mm.

Stockholms Stads Parkerings AB har inte besvarat remissen

Stockholms universitet, naturgeografiska institutionen ser med stor tillfredsställelse att ännu ett kommunalt naturreservat kommer till stånd. Institutionen önskar en komplettering med ett förbud mot mountainbikeåkning på stigar och i terräng.

Stockholm Vatten AB anser att det måste finnas utrymme för att vid behov röja vegetation och underhållsmuddra. Bolaget anser också att plats bör finnas för en eventuell reningsanläggning för trafikdagvatten från Tyresövägen. Bolaget anser att en beskrivning av avloppssituationen i koloniområdena vid skötselområde nr 7 (mellan sjön Flaten och Skarpnäck) bör finnas och att föreskrifterna inte får förhindra nödvändig rensning av diket med dagvattnet från Skarpnäck och trafikdagvattnet från Tyresövägen.

Stockholm Vatten AB förbehåller sig, oberoende av reservatsföreskrifterna, rätten till följande;

- tillbyggnad, ombyggnad, renovering, underhåll och drift av VSD-systemet (vatten-, spillvatten-, dagvattensystemet),
- inspektion och rensning av tunnlar,
- utnyttjande av befintliga anordningar i form av brunnar, schakt, tillfartstunnlar mm. Personal, maskiner, material för nödvändiga åtgärder ska ges tillträde och
- byggande av nya VSD-system i samband med eventuell exploatering och förtätning och vid anslutning av VSD från grannkommuner.

AB Storstockholms Lokaltrafik tillstyrker förslaget till naturreservat men framför att siktröjning vid Orhemsvägen, Flatenvägen och Tyresövägen samt underhåll av buss-hållplatser måste tillåtas och skrivas in i skötselplanen.

STOSEB AB har avgivit samma remissvar som STOSEB Gas AB nedan.

STOSEB Gas AB har planerat en regional 16 bars naturgasledning utmed naturreservatets västra gräns. Bolaget har inga invändningar mot naturreservatet då det bedömer att ledningen kan förläggas utan att påverka naturreservatet.

Svenska Brukshundsklubben har inte besvarat remissen

Svenska Klätterförbundet har inte besvarat remissen

Svenska Turistföreningens Stockholmskrets tillstyrker att naturreservatet bildas. Kretsen finner det viktigt att Flatens naturreservat kommer i direkt anslutning till ett naturreservat i Nacka (det så kallade Kasbyområdet).

Tyresö kommun gränsar till föreslaget naturreservat och överlämnade Miljö- och stadsbyggnadsförvaltningens yttrande som kommunens remissvar. Miljö- och stadsbyggnadsförvaltningen ser mycket positivt på att få naturreservatet som granne men önskar att plats reserveras för en gång- och cykelbana längs Gudöbroleden till Flatenbadets parkering. Förvaltningen önskar också att närsaltbelastningen i Flaten och Drevviken minskar.

Wirz & Öhlin kiosk (Flatenbadet) har inte besvarat remissen.

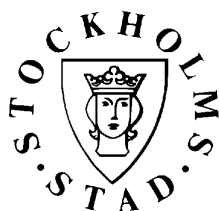
Älta Idrottsförening, Skid- och Motionssektionen anser att Kasbyområdet bör utgå ur naturreservatet. Föreningen ordnar årligen en motionstävling runt Ältasjön och förespråkar byggandet av den så kallade fiskebanken vilken inte ingår i förslaget till naturreservat (se Ältens fiskeklubb).

Ältens Fiskeklubb föreslår att Ältasjöns stränder hålls tillgängliga genom vassröjning, nya bryggor mm. Klubben föreslår att Älta centrum binds samman med Kasbyområdet genom en utfylld bank, fiskebank, 30 m ut från Tyresövägen i Ältasjön. Fiskebanken är tänkt att inrymma en gång- och cykelväg. Den avsnörda delen av Ältasjön tänks bilda en våtmark som ska fungera som uppsamlingsdamm för trafikdagvatten från Tyresövägen. Klubben förespråkar en bättre tillgänglighet runt hela Ältasjön med gångvägar och ifrågasätter om naturreservat är rätta statusen för Kasbyområdet. Klubben anser att området mellan Tyresövägen och Ältasjön bör utgå ur reservatet. Klubben efterlyser också bullerskydd utmed Tyresövägen.

I övrigt hänvisas till beslutsmaterial i ärendet som finns tillgängligt på KF/KS kansli.

Bilaga

FLATENS NATURRESERVAT
förslag till beslut

INNEHÅLL

INLEDNING.....	
FÖRSLAG TILL BESLUT.....	
BESKRIVNING AV OMRÅDET	
OMRÅDETS AVGRÄNSNING	
ÄRENDETS BEREDNING	
HUSHÅLLNING MED RESURSER	
PLANER	
GRUND FÖR BESLUT.....	
FÖRESKRIFTER FÖR NATURRESERVATET.....	
NATURVÅRDSFÖRVALTARE OCH TILLSYN.....	
SKÖTSELPLAN - ALLMÄN BESKRIVNING.....	
GEOLOGI.....	
KULTURHISTORIA OCH HISTORISK MARKANVÄNDNINGSSANALYS	
VEGETATION	
FAUNA.....	
EKOLOGISKT SÄRSKILT KÄNSLIGA OMRÅDEN.....	
NYCKELBIOTOP, OMRÅDE MED NATURVÄRDE SAMT SKOGSPROVYTA	
FRILUFTSLIVET	
VERKSAMHETER OCH ANLÄGGNINGAR	
SKÖTSELPLAN - PLANDEL	
UPPLÄGGNING AV SKÖTSELAVSNITTET.....	
GENERELLA MÅL OCH SKÖTSELRÅD	
INDELNING AV OMRÅDEN	
SKÖTSELRÅD FÖR ATT BEVARA OCH UTVECKLA OMRÅDETS NATUR- VÄRDEN	
SKÖTSELRÅD FÖR ATT BEVARA OCH UTVECKLA OMRÅDETS FRILUFTSLIV	
SKÖTSELRÅD FÖR ATT BEVARA OCH FRAMHÅVA OMRÅDETS KULTURVÄRDEN.....	
BRUKARAVTAL.....	
SKÖTSELMETODER.....	
DOKUMENTATION.....	
OMRÅDEN SOM INTE SKA SKÖTAS	
SKÖTSEL AV OLIKA NATURTYPER INOM DEN DEL SOM SKA SKÖTAS.....	
UNDERHÅLL AV ANORDNINGAR FÖR REKREATION OCH FRILUFTSLIV	

BILAGOR TILL BESLUT OCH SKÖTSELPLAN

- KARTA 1: NATURRESERVATETS AVGRÄNSNING
- KARTA 2: VÄGAR, FRILUFTSANORDNINGAR OCH VERKSAMHETER. (HÄR EJ TRYCKT)
- KARTA 3A-C: HISTORISK MARKANVÄNDNING I FLATEN. (HÄR EJ TRYCKT)
- KARTA 4: EKOLOGISKT SÄRSKILT KÄNSLIGA OMRÅDEN. (HÄR EJ TRYCKT)
- KARTA 5: SKÖTSELOMRÅDEN I FLATENS NATURRESERVAT. (HÄR EJ TRYCKT)
- KARTA 6: REGISTRERADE FORNMINNEN I FLATEN. (HÄR EJ TRYCKT)

Inledning

Förslaget till beslut för Flatens naturreservat består av två delar, beslut och skötselplan. Beslutet behandlar avgränsning, syfte och föreskrifter för reservatet. Skötselplanen innehåller en allmän beskrivning av området och en översiktlig skötselplan. Gatu- och fastighetskontoret har även låtit upprätta en detaljerad skötselplan för delar av området. Skötselplanerna bygger på den skötselplan som gjordes 1995 då samråds- och remissförslaget togs fram av Conec HB, men de har reviderats efter det arbete som gjordes av JK Naturbyrå under 2001.

FLATENS NATURRESERVAT

Förslag till beslut

Uppgifter om naturreservatet

Benämning	Flatens naturreservat
Kommun	Stockholms stad
Stadsdel	Skarpnäck
Lägesbeskrivning	Området är beläget i sydvästligaste delen av kommunen och gränsar i väster mot stadsdelen Sköndal, i norr mot stadsdelen Skarpnäck, i nordost och öster mot Älta i Nacka kommun, i sydost mot Skrubba i Stockholms stad, och i söder mot Trängsund i Huddinge kommun. Området är beläget ca 10 km från Stockholms centrum. Topografiska kartan 10I Stockholm SO, ekonomiska kartorna 10I 4g, 4h.
Fastigheter	Skarpnäcks gård 1:1, 1:1,1 och 1:2, Orhem 1:1 och 1:3 samt Skrubba 1:1 (del av).
Markägare	Stockholms stad
Areal	414 ha land och 136 ha vatten
Naturvårdsförvaltare	Stockholms stad

Beskrivning av området

Flatenområdet utgör ett stort, fortfarande relativt lite exploaterat, område mellan Ältasjön och Drevviken, med sjön Flaten som sammanhållande element. Flaten är idag Stockholms stads renaste sjö och används i stor utsträckning för bad. Inom området ligger flera koloniträdgårdsområden, Orhems gård, camping, idrottsplats, etc., förutom ett antal mindre hus, av vilka några är uthyrda till ideella föreningar. Området är en typisk del av Södertörns herrgårdslandskap, med sjöar, åkrar och öppen mark omgärdade av ekbestånd, samt brant uppstickande berg med tallskog och insprängda myrar.

Flatenområdet är kommunens största sammanhängande grönområde. Här lever bl.a. älg och korp vilka kräver stora, relativt ostörda arealer, samt spillkråka och mindre hackspett vilka är beroende av gammal barr- respektive lövskog. Storlom

utnyttjar Flatensjön för fiske. Den rika tillgången på små våtmarker skapar goda förutsättningar för grod- och kräldjur. Från faunasynpunkt har Flatenområdet alltså mycket höga kvaliteter.

Kuperad hållmarkstallskog med ris och lavar i markskiktet förekommer rikligt inom Flatenområdet. I de lägst liggande partierna förekommer stundtals myrstråk där odon, skvatram och tuvull växer. Fuktlövskogen dominerar ofta lägre belägna partier längs stränderna. Ekskog eller ekdungar förekommer frekvent. Ekbestånden är ofta örtrika.

Vid sjön Flatens utlopp i Drevviken finns en bäckravin med mycket örtrikt fältskikt. Det är bitvis lundartat med bl.a. vårärt, tandrot, trolldruva, lungört och blåsippa. Andra intressanta arter är strutbräken och vätteros. Vegetationen är utbildad framförallt på sandiga sediment som bildar en plåtå på ömse sidor om utloppet.

Vid Skrubbavikens östra strand mynnar flera vackert utbildade sprickdalar och bäckraviner med intressant vegetation.

Ekudden intar en särställning genom sitt innehåll av en mängd olika naturtyper. Förutom områdets karakteristiska ekbestånd, med ett flertal stora och månghundraåriga träd, finns hållmarker, små fuktlövskogar, igenväxande åkerlappar samt gamla parkanläggningar. Områdets centrala delar utgörs till stor del av kulturpåverkad vegetation. På den sydligaste udden växer en rik fuktlövskog med klibbal och med hägg som undervegetation.

Områdets avgränsning

Området runt Flaten och Drevviken är Stockholms största sammanhängande grönområde och en del av Tyrestakilen. Avgränsning av naturreservatet (karta 1) har gjorts med utgångspunkt i områdets befintliga och potentiella värden avseende natur, kultur och friluftsliv, samt dess betydelse som en del av den regionala grönstrukturen. Hän-syn har emellertid tagits till aktuella planer i området.

Inom det område som föreslås bli naturreservat ryms många verksamheter och ett riktigt friluftsliv. Därför finns avvikelser i föreskrifterna för de områden där t.ex. idrotts- eller koloniträdgårdsverksamheten anses behöva mer utrymme än vad föreskrif-terna generellt medger. Detta kommer inte att minska rekreationsvärdet och ger försumbara skillnader för växt- och djurlivet inom dessa områden och det kommer att ge de som utövar verksamhet inom dessa områden samma förutsättningar att göra detta som de har idag.

Ärendets beredning

I 1994 års budget (24-26 november 1993) fick gatu- och fastighetsnämnden i uppdrag att i samråd med stadsbyggnadsnämnden utarbeta förslag till avgränsning och relevanta bevarandebestämmelser för ett antal naturområden, däribland Flatenområdet.

Enligt en PM av gatu- och fastighetskontoret och stadsbyggnadskontoret (1995-02-20) gällande ansvarsfördelning mellan de två kontoren vid naturreservatsbildning anges att stadsbyggnadskontoret i samråd med gatu- och fastighetskontoret bör lägga

fast ändamålet med skyddet, avgränsa området, utmärka området, utarbeta föreskrifter, sammanställa beslutsdokumentet o.s.v. I de fall staden är markägare har gatu- och fastighetskontoret ansvar att upprätta skötselplan med sköselföreskrifter, markdisposition och anläggningar.

Hushållning med resurser

Enligt Miljöbalken ska balkens hushållningsbestämmelser i tredje och fjärde kapitlet tillämpas vid beslut om naturreservat. Hushållningsbestämmelserna kommer till uttryck i Stockholms översiktsplan från 1999. Där är Flaten angivet som ett natur- och friluftsområde som ska bevaras.

Planer

Gällande områdesbestämmelser finns i Generalplan från 1964. Den har lagt fast markanvändningen för huvuddelen av det föreslagna naturreservatsområdet, som ett allmänt tillgängligt natur- och fritidsområde med tilläggsbeteckningar och illustrationer för bad och camping, koloniträdgårdar, vattenområden, lokala vägförbindelser mm. Tilläggsbeteckningar för vissa områden anger att enstaka byggnader kan få uppföras om därigenom områdets användning för avsett ändamål främjas. Planen avsatte även mark för ombyggnad av Tyresövägen, väg 229, inom området som ett område för trafikändamål inklusive skyddsområden, mark för en då planerad kraftledning mellan Högdalen och Nacka samt ett större område för allmänt ändamål runt Orhems gård och dåvarande Gebers konvalescenthem.

Naturreservatsförslaget preciserar gränserna för generalplanens anvisade områden för koloniträdgårdar. Avgränsningen överensstämmer med de markområden som idag enligt avtal med gatu- och fastighetskontoret är upplåtna till föreningarna och innebär endast mindre justeringar av generalplanens generella redovisningar.

För generalplanens anvisade områden för bad och camping innebär naturreservatsförslag på samma sätt att området för camping preciseras, liksom området för anlagt bad.

Sedan generalplanen fastställdes har Tyresövägen byggts ut med stöd av planen, delvis med en något annan utformning. Någon ytterligare större utbyggnad är inte aktuell, däremot kan ett cykelstråk från Skarpnäck mot Tyresö komma ifråga. Naturreservatet föreslås avgränsas så att delar av vägens skyddsområde ingår i reservatet. Detta är gjort delvis med hänsyn till topografin och till naturvärdena inom skyddsområdena. Inom generalplanens trafikområde i sydost låg redan år 1964 Skrubba koloniområde. Naturreservatsförslaget anvisar här att koloniområdet ligger kvar, eftersom den i generalplanen reserverade vägutbyggnaden inte längre är aktuell. Vägverket, som är väghållare, har inte haft någon erinran mot detta vid samråd.

Även kraftledningen har byggts ut sedan generalplanen fastställdes. En kort sträcka av kraftledningsgatan föreslås omfattas av naturreservatet. Den vegetationsröjning som erfordras har tagits upp i skötselplanen, och påverkas därigenom inte av naturreservatsförslaget.

Generalplanen reserverar området runt Orhems gård för utökning av bebyggelsen norrut, för personalbostäder. Naturreservatsförslaget kommer att förhindra denna möjlighet. Verksamheten vid Gebers konvalescenthem är numera nedlagd och behovet av personalbostäder därför ej längre aktuellt.

För området runt dåvarande Gebers konvalescenthem har generalplanen ersatts av detaljplan, för bostäder (PI 95138). Detaljplanens öppna vattenområde föreslås ingå i reservatet. Reservatsförslaget reglerar inte anläggningar i vattenområdet. De illustrerade lägena för bryggor kommer därför att prövas på vanligt sätt mot strandskyddsbestämmelser som också gäller inom detaljplanen.

I sydost ligger Strandkyrkogården Skrubba inom detaljplan (PI 8178). Reservatet föreslås här avgränsas så att de värdefulla natur- och strandområdena vid Drevviken i detaljplanen på allmänplats mark-natur ingår, liksom det öppna vattenområdet. De anläggningar som finns inom naturområde är Drevvikens idrottsby, ett naturbad samt ett område avsett för pumpstation. I idrottsbyn och vid naturbadet kommer samma verksamheter som bedrivs idag att kunna fortsätta. Området som är avsett för pumpstation har inte utnyttjats, och kyrkogårdsförvaltningen har inte gjort sådana anspråk vid samrådet.

Kontoret bedömer att förslaget till naturreservat inte strider mot gällande detaljplaner och områdesbestämmelser.

Grund för beslutet

Flatenområdet anses som lämpligt att avsätta som naturreservat för sina höga naturvärden och för det rörliga friluftslivet i södra Stockholm. Området ingår i en av Stockholms *gröna kilar* och är en viktig del av Stockholms grönstruktur. Flaten har också urskilts som ett av de ekologiskt särskilt känsliga områdena i Stockholms stad. Vattenområdet är särskilt känsligt för närsaltsbelastning och sjön är därför känslig för ytterligare reduktion av tillrinningsområdet. Dessutom är Flatenområdet livsmiljö för hotklassade arter, samt innehåller gamla ädellövbestånd, våtmarker, små vattendrag och stränder av betydelse för den biologiska mångfalden.

Syfte med naturreservatet

Syftet med naturreservatet är att för framtiden bevara Flatenområdet för friluftsliv, närrekreation och undervisning, samtidigt som områdets betydelse för växt- och djurlivet i Stockholm och i regionen säkerställs på lång sikt. Syftet ska tryggas genom att:

- Allmänhetens friluftsliv, rekreation och fritidsaktiviteter främjas.
- Området sköts för att gynna dess natur- och kulturvärden.
- Den biologisk mångfalden bevaras och utvecklas.
- Markanvändning och verksamheter får en lämplig utformning och avgränsning.
- Information om områdets värden förmedlas till allmänheten.

Föreskrifter för naturreservatet

För att tillgodose syftet med naturreservatet beslutar kommunfullmäktige med stöd av 7 kap. 5, 6 och 30 §§ miljöbalken (1998:808) att nedan angivna föreskrifter ska gälla i naturreservatet.

Föreskrifterna ska inte utgöra hinder mot att de åtgärder utförs, som anges i skötselplanen, eller mot att de mindre arbetsföretag utförs, som krävs för den normala skötseln av områdets byggnader och anläggningar. Föreskrifterna utgör heller inget hinder för fastighetsbildning för Orhems gård, enligt Fastighetsbildningslagen (1970:988), 3 kap 2§.

A. Föreskrifter med stöd 7 Kap 5 § Miljöbalken angående inskränkningar i markägares och annan sakägares rätt att förfoga över fastighet inom naturreservatet

Föreskrifterna A4 och A5 gäller ej den befintliga campingplatsen (verksamhet nr 22 på karta 2). A4 gäller inte heller Orhems gård och inom miniracingbanan (verksamheterna nr 20 och 24).

Utöver föreskrifter och förbud i lagar och förordningar är det förbjudet att:

- A1. anordna upplag annat än tillfälligt i samband med skötsel av området och dess anläggningar.
- A2. plantera ut för trakten främmande växt- eller djurarter i mark och vatten. Förbudet gäller även fiskarter enligt undantag i Fiskeriverkets föreskrifter (FIFS 1993:29) §5 om odling, utplantering eller flyttning av fisk. Föreskriften gäller inte för främmande växtarter inom koloniområdena, odlingslotter och på tomtmark.
- A3. använda kemiska bekämpningsmedel och tillföra konstgödsling.
- A4. anlägga körbar väg eller asfaltera befintlig grusväg, parkering eller stig. På tomtmark får dock uppfart och parkering asfalteras.
- A5. anlägga campingplats.

B. Föreskrifter med stöd av Miljöbalken 7 kap 5§ angående inskränkningar i markägares och annan sakägares rätt att förfoga över fastighet inom naturreservatet utan kommunens tillstånd.

Föreskrifterna B1-B5 gäller inte inom koloniområdena, Orhems gård, Flatenbadet, campingområdet vid Flaten och miniracingbanan (verksamheter nr 10-17, 20-22 och 24 på karta 2).

Utan kommunens tillstånd är det förbjudet att:

- B1. förändra områdets topografi eller ytförhållanden, till exempel genom att gräva, spränga, borra, schakta eller fylla ut. Gäller ej skötsel eller reparation av ledningar och reningsanläggning.
- B2. anlägga ny ledning i mark, vatten och luft. Föreskriften gäller ej på tomtmark.
- B3. måla, anbringa tavla, skylt, inskrift, affisch eller därmed jämförlig anordning.

- B4. uppföra byggnad, anläggning eller master. Åtgärden ska följa syftet med naturreservatet.
- B5. utföra om- eller tillbyggnad av byggnad, anläggning eller master, samt att ändra användningssätt. Användningen ska följa syftet med naturreservatet.
- B6. anlägga gång- och cykelväg, samt ridstig. Bredda befintlig körbar väg.
- B7. ändra avrinningsförhållanden genom att till exempel dämna eller gräva samt att anlägga våtmark, damm eller liknande. Gäller ej vid åtgärder för att bibehålla funktionen hos befintliga dikessystem.
- B8. avverka eller utföra andra skogliga åtgärder utöver de som framgår av skötselplanen.

C. Föreskrifter med stöd av Miljöbalken 7 kap 6§ angående markägares och annan sakägares skyldighet att tåla visst intrång inom naturreservatet.

- C1. För att trygga syftet med naturreservatet förpliktas markägare och innehavare av särskild rätt till marken att tåla de åtgärder som utföres i området enligt fastställd skötselplan. Exempel på sådana åtgärder är utmärkning av naturreservatets gräns, uppsättning av skyltar, röjning och gallring.

D. Föreskrifter med stöd av Miljöbalken 7 kap 30 § om vad allmänheten har att iaktta inom naturreservatet.

Föreskrifterna D7-D11 gäller även markägare och innehavare av särskild rätt, dock ej på tomtmark.

Utöver föreskrifter och förbud i lagar och andra författningar är det förbjudet att:

- D1. förstöra eller skada fast naturföremål och ytbildning genom att till exempel gräva, borra, hacka, rista, spränga, måla eller dylikt.
- D2. bryta kvistar, fälla eller på annat sätt skada levande eller döda träd och buskar samt att skada vegetation i övrigt genom att t.ex. gräva upp ris, örter, gräs, mossor, lavar eller svampar. Att plocka blommor, bär eller svamp är tillåtet med allmansrättens begränsningar.
- D3. störa djurlivet genom att till exempel klättra i boträd, fånga eller döda däggdjur, fåglar, kräldjur eller groddjur.
- D4. medföra okopplad hund. Gäller ej inom hundrastområden eller på inhägnad tomtmark dit allmänheten saknar tillträde.
- D5. elda annat än på anvisad plats eller i medhavd grill.
- D6. rida annat än på körväg, markerad plats eller ridstig.
- D7. cykla annat än på körväg eller markerad cykelled.
- D8. anbringa skylt, affisch eller dylikt. Dock får snitslar, orienteringsskärmar och tipsfrågor sättas upp för tillfälligt bruk om de avlägsnas efter avslutat arrangemang samt om känsliga markområden undviks.
- D9. använda ljudanläggning på störande sätt. Föreskriften gäller även på tomtmark
- D10. anordna orienteringskontroll, naturstig eller liknande så att ömtålig natur skadas.

D11.framföra motorbåt i Flaten och de delar av Drevviken som ligger inom naturreservatet

Naturvårdsförvaltare och tillsyn

Stockholms stad ska vara ansvarig naturvårdsförvaltare för all mark inom Flatens naturreservat. Stadsbyggnadsnämnden behandlar dispens- och tillståndsansökningar från föreskrifterna. Miljö- och hälsoskyddsnämnden ska vara tillsynsmyndighet för naturreservatet.

Skötselplan

Allmän beskrivning

Geologi

Området har en varierad geologi. På sina ställen dominerar berg-grundens former i grå gnejser och gnejsgranit och på andra ställen dominerar de sandiga avlagringar som finns kvar sedan isen drog sig tillbaka från området med isälvar och deltabildningar.

Berggrund

Berggrunden består av resterna av en bergskedja som bildades för mellan 1,8 till 2 miljarder år sedan, kallad Svekofenniderna. Gnejs är den dominerande bergarten på den södra och västra sidan om sjön Flaten. En stor del av de bergarter som idag är olika typer av gnejser avsattes som sediment under vattnet för cirka två miljarder år sedan och kom sedan att utsättas för tryck och temperaturväxlingar som omvandlade sedimentbergarterna till gnejs.

Norr och öster om Flaten dominerar gnejsgraniter. De har ett ursprung som graniter, som i sin tur kommer från olika typer av vulkaniska magmor med stort kiselsyra-innehåll. Vid Svekofennidernas veckning för cirka 1,8 miljarder år sedan förskiffrades urgraniterna och omvandlades så till gnejsgranit.

Topografiskt och formmässigt skiljer sig inte de båda bergarterna åt. De utgör, där de går i dagen, båda grunden till sprickdalslandskapet som är så typiskt för Stockholmsområdet. De är samtidigt delar av den väldiga bergskedja som reste sig här för två miljarder år sedan och som idag är nästan helt nederoderad. I området finns en toppkonstans mellan olika höjdpunkter i terrängen på cirka 45-50 meter över havet. Dessa höjder är bara rester av den flera tusen meter höga bergskedja som funnits här.

Isens spår

De senaste årmiljonerna har flera nedisningar skett på det norra halvklotet. Detta har delvis format berggrunden, men i ännu högre grad de lösa jordlagren. Den senaste nedisningsperioden slutade för drygt 10 000 år sedan. Den på sina ställen kilometer-tjocka isen har förstås satt sina spår i landskapet, liksom dess reträtt och de vattenmassor som avlöste isen då den drog sig tillbaka.

Morän, avlagringar som avsatts av isen, förekommer i området men uppvisar inga egna former. Större block saknas också nästan helt. Ett undantag är flyttblocket i Orhem, det så kallade Orhemsblocket. Moränen är till största delen avsatt i bergrundsprickor och dalstråk, och tittar man på sammansättningen så är den lik berggrunden i närområdet och har alltså inte transporterats någon längre bit.

I sydost finns mäktiga lager av isälvmaterial. Här finns avsättningar av ett delta som var aktivt för ungefär 10 000 år sedan, men också rester av den del där vattnet rann snabbare i den mäktiga isälven, delar av Stockholmsåsen.

Isräfflor uppstod då isen drog sig tillbaka och repade berggrunden med infrusna stenar. Räffelriktningen i området visar på att isen drog sig tillbaka mot nordväst. Isräfflor kan bland annat ses på Skrubba holmar, och på platser som skyddats mot senare erosion.

Jordarter

Leror som avsattes under och efter isavsmältningen förekommer i området. Glacial lera förekommer främst på Ekudden och postglaciala leror förekommer runt Orhem och i Skrubba, samt spritt i områdets lägre partier, till exempel där Flatenbadet är beläget.

Jordarter som bildats de senaste 10 000 åren och då till stor del av växtdelar, till exempel dy och torv, förekommer sparsamt: i nordvästra hörnet av reservatet och på ett par platser i skogen mellan Flaten och Drevviken.

Kulturresterna och historisk markanvändningsanalys

Naturreservatet ligger i en kulturhistoriskt intressant del av södra Storstockholm. Många av de gårdar som fortfarande finns kvar är kända som bostäder för forna tiders stormän.

I naturreservatet finns flera fornlämningar, samt ett antal sentida husgrunder, t.ex. den före detta bebyggelsen vid Ekudden. De arealmässigt största fornminnena är en fornborg som ligger norr om barnbadet (RAÄ92) och en stenåldersboplatz söder om strandkyrkogården. Denna boplatz är en av de mest intressanta i sitt slag i länet. Ytterligare elva mindre fornlämningar finns spridda över området. Det rör sig huvudsakligen om stensättningar. Det finns också en osäker hög, samt röjningsrösen. Fornlämningar som är registrerade av Riksantikvarieämbetet finns redovisade i kartbilaga 6.

Vi vet genom de arkeologiska lämningarna att trakten kring Flaten har varit bebyggd åtminstone sedan järnåldern. Omfattningen av åker och äng tyder på att man brutit jord under lång tid. Skrubba nämns första gången under 1390-talet. Skarpa och Orhem nämns under tidigt 1400-tal. Under 1500-talets mitt hade Orhem och Skrubba vardera ett hemman. Skarpa var redan då en by med tre hemman. Säteriet Skarpnäck bildas som det sista inom Brännkyrka ungefär vid kartans uppritande 1671. Orhem blev säteri 10 år tidigare. Inom reservatsgränserna fanns vid den här tiden enstaka hektar åker och ungefär 25 hektar ängsmark. Mellan Skarpa by och sjön Flaten fanns

över 5 km gärdesgård. I kartbilaga 3a, 3b och 3c visas markanvändningen från 1700-talet fram till 1990-talet.

Under 1700-talet fanns under Skarpnäcks säteri torpen Listuddstorpet, Stora och Lilla Kasböle och under Orhems säteri torpet Flaten. I jämförelse med 1670-talets karta har några åkrar odlats upp och ängsmarken utökats något. Listuddstorpet har tillkommit och bebyggelse av okänt slag har tillkommit vid Listudden (dagens Ekudden). Inom naturreservatsgränserna fanns enligt 1725 och 1757 års kartor sammantaget totalt ungefär 15 hektar åker och 50 hektar äng. Förhållandet åker:äng var alltså 1:3,3. Totalt fanns inom reservatsområdet över 10 000 meter hägnader av gärdesgård och annat slag.

Från tidiga 1800-talet har ingen karta som beskriver markanvändningen hittats. En småskalig häradskarta över Svartlösa härad från 1869-71 har tolkats. Inom området har omfattande nyodling av åkermark tillkommit på den tidigare utmarken. Det mesta av den gamla ängsmarken har omvandlats till åker. Den så kallade agrara revolutionen har drastiskt förändrat kulurlandskapet. Nyttillkomna torp är Sjötorp och Ekstubben samt Lilla Kasby som var så kallade jordtorp. Ekudden har fått parkanläggning kring husen. Torpet Stora Kasböle har försvunnit.

Kring sekelskiftet gör Stockholms stad stora markköp inom Brännkyrka socken. Stockholms stad köper egendomen Skrubba 1894. Stockholms stad inkorporerar Brännkyrka socken 1913. Brännkyrka socken är fortfarande 1906 en levande jordbruksbygd. Av en total landareal på 7529 hektar är 2066 hektar "åker och annan odlad jord" och ängsmarken uppgår endast till 117 hektar. Skarpnäcks gård köps upp av Stockholms stad under 20-talet. Sedan 1871 har ny åkermark tillkommit i norra delen av Skrubbas egendom och sydost om Orhem.

Under de första decennierna av 1900-talet kulminerar arealen odlad mark inom reservatsområdet, år 1906 uppgår åkerarealen till sammanlagt ungefär 70 hektar och ängsarealen till 10 hektar. Nu börjar närheten till staden göra sig gällande i omgivningarna. Omfattande bebyggelse har gjorts eller planeras vid Älta och Kolarängen på Nackasidan och vid Hanviken på Tyresösidan. Inom reservatsområdet har dock ingen mark planlagts. Trots att mycket lite har hänt sedan 1906 tas denna tidpunkt med då detta är just innan den storskaliga förändringen av landskapet börjar. Under 1930-talet kräver bilismen bättre vägar och människorna får fritid. En ny dragning av Tyresövägen tillkommer samt ny väg till Orhem som fortsätter runt Flaten. Vid Orhem har Gebers konvalescenthem tillkommit. Vid Sköntorp eller Sjötorp har nu Flatenbaden anlagts med stora byggnader och bryggor. Nu dyker för första gången byggnader upp på gammal åkermark i Flatenområdet.

Under 1950-talet ökar fritiden och föreningslivet finner sig tillrätta i friluftsområdet Flaten. I anslutning till friluftsbadet vid östra Flaten har en idrottsplats byggts. Föreningsstugor har byggts sydost om Orhem vid en gammal åker, vid Flatens sydvästra vik, vid gamla Stora Kasböle och sydost om Skrubba. Flatsjöläget norr om "smälängen" söder om gamla Flatentorpet. Stora delar av jordbruksmarken får nya användningsområden. Vid Skrubba, Orhem och den gamla bondängen har stora koloniträdgårdsområden anlagts. Flera av områdena med gammal åkermark har tagits ur

bruk bland norr om Tyresövägen vid Ältasjön. Den totala kvarvarande åkerarealen inom reservatsområdet uppgick till ungefär 28 hektar, varav ett par av dessa var betesmark på gammal åker. Ungefär 25 hektar av åkermarken upptogs av koloniträdgårdar. Många av de under 1800-talet uppodlade åkertegarna har nu fått växa igen under några decennier.

Vegetation

Hällmarkstallskog och lövrika hällmarker

Hällmarker där hällar går i dagen är den ytmässigt största landbiotopen i naturreservatet. Hällmarkstallskogen kan ibland vara svårtillgänglig och det har gjort att skogsbruk bedrivits ganska extensivt. Naturvärden som är förknippade med gammal skog har då uppkommit och tillåtits vara kvar, till exempel död ved i olika former. I fältskiktet är ljung och andra typer av ris vanligt förekommande. En, rönn och björk är vanliga arter i buskskiktet. I mer gynnsamma lägren som på hällmarkerna som vetter mot söder mellan Flaten och Drevviken är fältskiktet mer varierat och rikare. Här växer tulkört, blåmunkar och blodnäva. Där slitaget är lågt växer mossor och lavar i markskiktet. Där slitaget är högre ersätts kryptogamerna av smalbladiga gräs som fårsvingel och kruståtel.

Även öppna, lövdominerade hällmarker förekommer i anslutning till hällmarkstallskogen eller där bergstungor skjuter ut i det öppna kulturlandskapet. Eken trivs bra på dessa fattigare, torra hällmarker. Den uppnår sällan grövre storlek men kan ofta ha en mycket hög ålder. Höga biologiska värden är kopplade till dessa ekpartier.

Övrig tallskog och barrblandskog

Annan tallskog och barrblandskog förekommer spritt i reservatet. På Skrubba malms isälvsavlagring växer tallskog, den största som växer på denna typ av underlag i kommunen. Tallen har en större acceptans för både väta och torka än granen och har även lägre näringsanspråk. Där jordmånen är god konkurrerar granen ut tallen, som inte klarar av den täta granskuggan.

Tall har varit och är än idag varit ett efterfrågat trädslag. Historiskt har det använts till byggnadsvirke, tjärproduktion och som ved. Idag är det pappersmassaindustrin som slukar de största kvantiteterna tall. Även granen har avverkats flitigt. Därför är det sällan eller aldrig några äldre barrskogar som vi ser i vår del av landet. Enstaka lämningar av träd som står på otillgängliga platser kan dock vara gamla och orörda sedan generationer. De är viktiga element i skogslandskapet och utgör livsmiljö för många hotade och sällsynta vedsvampar, mossor, lavar och insekter.

På goda marker och i sena successionsstadier förekommer gran. Lövinslaget kan dock vara betydande i barrblandskogar. Asp och björk är de vanligaste lövinslagen där det finns jord att växa i och rönn förekommer på stenigare mark.

Fältskiktet följer fuktighets- och näringsgradienten i tall- och barrblandskogar. Vanligt är olika ris: ljung och lingon på torrare marker, blåbär på friska marker och skvattram och odon där marken är fuktigare. Gräs förekommer även i fältskiktet. Grä-

sen gynnas av det gödande kvävenedfallet. I Stockholmstrakten motsvarar nedfallet av kväve cirka fem kg kväve per hektar och år.

Granskog

Ren granskog förekommer i mindre, spridda bestånd i området. Det största sammanhängande granskogsområdet är vid Drevvikens norra strand, väster om Skrubba holmar. Granskog förekommer på rikare marker med finkorniga jordar där successionen gått långt. Granen är ett så kallat sekundärträd som efterträder pionjärträd som asp, ek och björk då skogen lämnas utan ingrepp från människan och där naturliga störningar uteblir.

I naturliga granskogar förekommer nästan alltid störningar av olika slag, då det skapas luckor i krontaket. Granskogen har därför oftast inblandning av andra trädslag som asp, björk och tall. Ibland kan man hitta stora bredkroniga ädellövträd i granskogen, som ett minne av den tid då marken hävdades och var öppen.

Buskskiktet i granskogen består av unga granar, olika lövträdsarter, måbär och hallon. Blåbärsganskog, med blåbärsris och kruståtel i fältskiktet är vanlig. Ibland förekommer ett rikare fältskikt med örter som midsommarblomster, hundkex och flenört.

Blandskog

Blandskog förekommer i de något lägre skogspartier spritt i reservatet, men främst i de västra områdena. Blandskogen är till största delen sammansatt av ek, tall och björk med varierat inslag av gran. Blandskogen har liksom övriga landskapet i Flaten varit betydligt glesare förr i tiden då skogsbetet var utbrett. Idag är den tät och hävdarter återfinns endast sporadiskt.

Triviallövskog

Björk, asp, al, rönn, säl, hägg och pil räknas till de triviala lövträden. Främst de två björkarterna glas- och vårtbjörk samt asp och klibbal är beståndsbildande i området. Triviallövskog har etablerat sig på markpartier som förut hävdades som slåtter-, betes- eller åkermark, men som på senare tid lämnats. Ofta är marken näringsrik och fuktig.

I fältskiktet hittar man en blandning av gräs och örter. Midsommarblomster, hundäxing, kirskål och örnbräken är några av de arter som kan dominera i fältskiktet. Partier med rikare fältskikt t.ex. med orkidén jungfru Marie nycklar förekommer också.

Fuktlövskog

Klibbal, glasbjörk och säl tolererar fuktiga till blöta förhållanden. Alen kan växa blötest, och bildar då typiska socklar. Några större fuktlövsområden finns inte i området. De partier som finns ligger i anslutning till ständerna där ridåer av al ofta bildar en karaktäristisk bård mellan sjö och land. I fältskiktet kan man hitta en rad olika örter i denna miljö: frossört, kabbeleka, vattenmåra, topplösa och fackelblomster. Starrarter, fuktälskande gräs och säv förekommer också i fältskiktet. Vidare har sälgbuskage etablerat sig på fuktig före detta åkermark

Ädellövskog

Ek är det dominerande ädellövträdet i området och bildar bestånd på några ställen, främst väster och norr om sjön Flaten. Tätare partier av ädellövsskog återfinns främst på Ekudden och vid Flatens utloppsravin. I de tätare ädellövskogarna saknas fältskikt på sommaren på grund av den starka beskuggningen, medan vårfloran kan vara vacker med blåsippor, violer och nunneört.

Öppen mark

I områdets dalstråk förekommer öppen mark som brukas eller tidigare har brukats. De öppna marker har en lång hävdtradition men där hävden under flera år legat nere har markerna börjat växa igen. På före detta åkermark har fröbanken ibland gått förlorad och har ofta blivit så näringsrik att fältskiktet mest består av triviala arter som hundkex, brännässla, olika tistelarter och storvuxna gräs. En del av de öppna markerna har restaurerats och åter tagits i hävd. I vissa fall som beteshagar för hästar, får eller kor, eller som på Ekudden i norra delen av reservatet, genom slåtter. Hävdgynnade arter såsom gullviva, brudbröd, ängsbräsa och solvända återfinns på den öppna marken.

Våtmarker och stränder

Det förekommer flera typer av våtmarker i området, från strandnära bestånd av klibbal till översilningskärr på Skrubba malm och små mossar insprängda i barrskogen mellan de båda sjöarna. De sistnämnda kan hysa en flora som påminner om små mossar i Norrland med sileshår och skvattram, medan översilningskärren är betydligt rikare: här hittar man arter som spindelblomster, mannagräs och skärmstarr.

Sjöarna Flaten, Drevviken och Ältasjön

Flatensjön är djup och väl skiktad och är en av Stockholms renaste sjöar. I sjön växer flera kärlväxtarter som undviker näringsrikedom t.ex. nålsäv och sylört varav den senare är lokalt skyddsvärd. Ett stort antal fågelarter häckar vid sjön, bland annat skäggdopping, fisktärna och fiskmås. Drevviken är den största sjön i systemet. Flatenområdet gränsar mot sjöns norra del. Båda sjöarna är av stort värde för friluftslivet tack vare att de ger möjlighet till bad och fiske. Stränderna är klassade som ekologiskt särskilt känsliga enligt miljöbalken 3 kap 3§. Ältasjön är likaså viktig för friluftslivet och för fåglars häckning. Tidigare har skratmås, enkelbeckasin och tofsvipa setts häcka vid sjön.

Fauna

Flatenområdet är ett av de största sammanhängande natur- och skogsområdena i Stockholm och har därmed möjlighet att hysa mer arealkrävande djurarter som älg, spillkråka och skogshöns. Potential att hysa arter som kräver död ved i ett visst nedbrytningsstadium finns också. Skogen i och omkring reservatet är så stor att tillgången på död ved kontinuerligt borde kunna vara tillräcklig för mer kräsna insekter och andra evertebrater.

Däggdjur

Älgspår noteras ständigt i naturreservatet. Rådjur förekommer med en fast stam om cirka 3-4 reproducerande par som har en del av sitt hemområde här. Flatenområdet är dock även en passage för många däggdjursarter mellan skogarna söder om stan och Nackareservatet.

Räv, grävling och både skogs- och fälthare finns också med fasta stammar i naturreservatet. Små däggdjur som sorkar, näbbmöss och igelkott förekommer också.

Fladdermöss är en djurgrupp som är beroende av öppen mark och då gärna i anslutning till vatten. I Stockholm finns flera olika arter, och de som noterats i reservatet är följande: större fladdermus och mustasch/Brandts fladdermus.

Fåglar

Reservatets tre sjöar är alla rika fågelmiljöer. Fåglar direkt knutna till vatten i reservatet är till exempel drillsnäppa, storlom, fisktärna, fiskmås, skrattmås, vigg och skäggdopping.

De öppna markernas fåglar saknas nästan helt, men många av de arter som trivs i det igenväxande odlingslandskapet och i lövskogen förekommer mer eller mindre rikligt t.ex. näktergal, svarthätta, gröngöling, kattuggla och nötskrika.

Mindre hackspett och stjärtmes är ganska kräsna arter som vill ha stora revir av speciella biotoper. Mindre hackspett vill ha fuktlövskog medan stjärtmesen häckar i vassbevuxna marker. Båda dessa arter har troligtvis häckat i naturreservatet den senaste 10-årsperioden. Korp, tofsmes och rödvingetrast är fåglar som kan träffas på i reservatets barrskogar.

Grod- och kräldjur

De flesta av Stockholms grod- och kräldjur har observerats inom reservatets gränser. Sålunda kan man finna padda, åkergroda, vanlig groda, mindre vattensalamander, skogsödlan, kopparorm, snok och huggorm.

Groddjuren är alla knutna till fuktiga miljöer, diken, småvatten och våtmarker. Huggorm och snok, liksom kopparödlan vill ha soliga öppna platser att jaga på, men skyddade miljöer för vila och fortplantning. Skogsödlan föredrar trots sitt namn, även den ganska öppna platser och har observerats i till exempel Ekuddsområdet.

Evertebratfauna

Insekter och andra ryggradslösa djur är inte undersökta i någon större utsträckning. Vissa ekar runt Ekudden har dock undersökts på uppdrag av miljöförvaltningen i Stockholm. Flera rödlistade och hotade arter hittades i gamla, grova ekar. I naturinventeringar som naturskyddsföreningen tagit initiativ till på Ekudden har arter helt nya för vetenskapen hittats.

Andra viktiga insektsmiljöer är skog med gamla barrträd, där det även förekommer rikligt med död ved. En annan insektsrik biotop är ängs- och hagmarker under igenväxning. Här kan man hitta flera arter av fjärilar och steklar. De öppna hållmarkerna hyser ofta en iögonfallande trollsländerikedom. Trollsländor liksom andra slände-

ordningar som nattsländor och dagsländor, är beroende av vattenmiljöerna i naturreservatet.

Ekologiskt särskilt känsliga områden

Ett flertal naturmiljöer inom Flatens naturreservat är klassade som ekologiskt särskilt känsliga, enligt miljöbalken 3kap 3§. För dessa områden finns specifika planeringsmål. Flatensjöns tillrinningsområde är särskilt känsligt för reduktion av tillrinningsarealen och själva vattenområdet är särskilt känsligt för närsaltsbelastning. Området rymmer förutom gamla ädellövsbestånd och bevarade naturstränder även ett flertal våtmarker med stort värde för den biologiska mångfalden. De ekologiskt särskilt känsliga områdena finns markerade på kartbilaga 4.

Nyckelbiotop, område med naturvärde samt skogsprovyta

Skogsvårdsstyrelsen har inventerat reservatet och utsett Ekudden som nyckelbiotop, med hänsyn till de grova ekarna med bland annat värdefull kryptogamflora. Vidare har man pekat ut skogslunden vid Flatenstugorna med dess grova ekar, som ett område med höga naturvärden. Skogsvårdsstyrelsen har också en observationsyta för skogsskador söder om Flatens sydspets. Dessa områden har beaktats i skötselplanen.

Friluftslivet

Flatenområdet hör till ett av de mest ostörda naturområdena i Stockholm, trots närheten till bebyggelse och stora vägar. Här finns goda möjligheter att uppleva den rika naturen genom att vandra längs spontant upptrampade stigar eller anlagda parkvägssystem. De utsträckta strandområdena ger förutsättningar för vackra sjöutsikter och fiske men även naturbad vid sidan om de större badplatserna vid Flaten. Naturorganisationer, skolor och daghem besöker skogen flitigt och aktiviteter såsom orientering, ridning och bergsklättring förekommer regelbundet.

Besökare kan få information om områdets värden och sevärdheter genom informationstavlor. Det är också möjligt att följa den av staden framtagna naturstigen utmed strandpromenaderna längs Flaten och Drevviken.

Tack vare vägar och kollektivtrafikförbindelser är det lätt för de allra flesta att ta sig till området, men för funktionshindrade kan det uppstå problem när man väl kommit till reservatsgränsen. För att funktionshindrade ska kunna uppleva naturreservatet och dess kvaliteter har en tillgänglighetsanalys av delar av området utförts. Dels för vissa målpunkter i terrängen, dels för vissa väg- och stigavsnitt. Målet är att dessa punkter ska åtgärdas så att tillgängligheten för funktionshindrade förbättras.

Verksamheter och anläggningar

Merparten av den befintliga bebyggelsen ligger i närheten av Orhem, i den västra delen av naturreservatet. Ett naturligt centrum är Orhems gård. Söder om Orhems gård finns äldre bebyggelse i anslutning till Gebers bostadsområde. Det senare området är privatägt och har exkluderats ur naturreservatet. Gården Listudden, som ligger mellan Listuddens koloniområde och före detta Ekuddens gård, är också privatägd och har

även den exkluderats ur naturreservatet. Vid Orhem finns också byggnader som nyttjas av De blindas fritidsklubb. På Flatens västra strand ligger föreningsstugor vid sjöns södra udde och på ostsidan, mot Drevviken, de s.k. Flatenstugorna. På ostsidan av Flatensjön finns också de två baden, med tillhörande byggnader (omklädning, bangolf, etc.), campingen, samt idrottsplatsen. Det finns också i anslutning till barnbadets entré en speedwaybana. Mellan Strandkyrkogården och Drevviken finns några föreningsstugor. Skrubba gård, vid Drevviken, har exkluderats ur reservatet.

Flatenområdet har fem större koloniområden; Orhem, Eken, Odlaren, Listudden och Skrubba. Dessutom finns några koloniområden utan hus. Områdena har inkluderats i naturreservatet för att därigenom ge en bättre möjlighet att påverka mark- och vattenanvändningen i en uthållig riktning.

I norra delen går en större kraftledning i ungefär öst-västlig riktning. I området går flera friskvattenledningar. En sådan finns i naturmark mellan badplatsen och Skrubba.

Upplåtelser och arrenden som finns för koloniområden, föreningsstugor, badplatser, camping, idrottsplats, rasthagar, kiosker, båtuppläggning, nätstationer och Orhems gård finns markerade på kartbilaga 2.

Stockholms stad har också upprättat brukaravtal med föreningar om naturmarksskötsel för mark utmed Flatendiket och på Ekudden.

Plandel

Uppläggning av skötselavsnittet

Plandelen innefattar generella mål och skötselråd för bevarandet av områdets olika värden, samt övergripande skötselråd för de olika naturtyperna i reservatet. Detaljerade skötselråd för mindre delområden finns hos gatu- och fastighetskontoret och hos stadsdelsförvaltningen, men tas inte upp i detta dokument. Råden gäller inte för tomter och kvartersmark.

Generella mål och skötselråd

Naturreservatet ska vårdas så att dess natur-, frilufts-, och kulturvärden bevaras och utvecklas. Målet är ett småbrutet landskap med omväxlande skogsmark och öppna kulturmarker. Skogen ska uppvisa en variationsrikedom såväl i avseende på fördelningen mellan olika trädslag och andra växter, som åldersfördelning. Den nuvarande, för regionen typiska, floran och faunan ska skyddas. Av speciellt intresse är ekbestånden med sin ofta artrika och skyddsvärda fältskiktsflora och lägre fauna, våtmarkerna, naturstränderna samt de öppna, restaurerade kulturmarkerna.

Indelning av områden

Skogen som för närvarande växer i Flaten har historiskt sett varit betydligt glesare än idag. Att återskapa denna miljö i hela Flaten är idag inte möjligt resursmässigt. En utglesning skulle också innebära att vissa arter inom skogsområden som t.ex. granskog och trädklädda skogskärr skulle missgynnas. För att kunna bevara både arter som gynnas av skötsel och arter som gynnas av att skogen tätar, har reservatets

skogsmarker delats upp i områden som ska skötas och områden som ska lämnas för fri utveckling, se kartbilaga 5.

Syftet med skötseln är:

- att bevara arter som hotar försvinna
- ge en för friluftslivet mer öppen skog
- att prioritera skötselåtgärderna så att skötseln blir meningsfull ur artbevarande synvinkel och friluftsvärde.

Syftet med fri utveckling är;

- att bevara arter som gynnas av yngre och äldre successionsstadier av naturskog
- Att bevara områden som ger mer vildmarkskänsla

Inom områden som inte ska skötas är det dock tillåtet att röja tät sly utmed anlagda stigar och parkvägar. Träd som riskerar att falla över ledningar och vägar kan fällas.

Skötselråd för att bevara och utveckla områdets naturvärden

Att bevara och främja växt- och djurlivet handlar i första hand om att bevara arternas livsmiljöer. Ju fler livsmiljöer, biotoper, ett område uppvisar, desto fler arter kan det hysa. Befintliga vegetationstyper inom Flatenområdet ska i stort bibehållas. Mindre allmänna sådana, främst gamla ängs- och betesmarker med och utan inslag av ädellövskog (ek, ask, lind, lönn och hassel) ska dock prioriteras för att säkerställa mångformigheten. Ett varierat och småbrutet landskap ska erhållas enligt skötselanvisningarna för respektive naturtyp.

- Skapa en variationsrik öppen mark. Restaurera och upprätthåll slåtter- och beteshävdade skogs- och gräsmarker för att gynna hävdflora och dit knutna insektsarter.
- Grova träd gynnas i samtliga naturtyper för vedlevande insekter och hålllevande arter. Solitära ekar samt ekar i sydvända skogsbryn och gamla hävdade marker friställs.
- Bevara småvatten, skydda dem från utdikning och igenväxning till granskog till gagn för groddjur och vattenlevande fauna.
- Bevara mindre partier med täta lövsnår och buskage i skogen och fuktområdena för vilt och fågel.
- Skydda naturstränderna genom att undvika generell röjning i strandzonen. Koncentrera skötselinsatserna till några väldefinierade sikt- eller fiskeluckor.
- För fåglarna och insekterna är det viktigt att buskar och träd med bär eller frukter gynnas.
- Bevara och skapa mer död ved. För fågel- och insektsfaunan så viktiga multnande, stående eller omkullfallna träd ska sparas. Speciellt värdefullt för fauna och flora är död ved av ek, hassel, lind, ask och asp. Mindre rishögar efter röjning kan lämnas kvar i skogen för t.ex. igelkottar och kräldjur.
- För landet främmande trädslag får inte planteras (i gruppen främmande trädslag inräknas inte i landet naturaliserade arter).

- Vilt- och fiskevård får bedrivas inom reservatet. Fiske får ske mot lösande av fiskekort.
- Foderhäckar mm för viltet får sättas ut och holkar för olika fågelarter får sättas upp. Som ett sätt att öka områdets mångformighet kan försöksvis fladdermusholkar sättas upp i anslutning till Orhems gård, Listudden, Ekudden, Flatenstugorna och andra platser där det finns kontakt mellan vatten och kulturmark eller ädellövmråden.

Skötselråd för att bevara och utveckla områdets friluftsliv

För att göra området attraktivt för friluftslivet bör skötseln inriktas på att bevara en variationsrik naturmiljö med möjligheter att uppleva såväl orörda skogspartier som öppna levande kulturmarker.

Gäller område som ska skötas:

- Genom gallringar enligt skötselråden skapas en lättillgänglig friluftsskog.
- De anlagda parkvägarna ska underhållas kontinuerligt. Sly som kraftigt hindrar framkomligheten utmed anlagda stigar och vägar bör glesas ut. Träd som faller eller utgör *påtaglig* risk att falla över anlagda stigar eller vägar kapas så att framkomlighet skapas. I dessa fall skjuts stammarna in i skogen.
- Längs strandpromenaden hålls vissa väldefinierade siktluckor öppna, för att främja sjöutsikt eller fiske.
- Tillgängligheten, främst med tanke på funktionshindrade, ska främjas. Gatu- och fastighetskontoret har utfört en analys med förslag till åtgärder.
- Information om området och dess värden ska finnas på centrala platser.
- Anordningar för sport och lek sköts kontinuerligt för dessa ändamål.
- Eldstäder och hundrastområde planeras utifrån befintlig verksamhet inom området.
- Reservatet ska hållas i städastick d v s av människan ditkommet skräp ska kontinuerligt tas bort. Markskador ska repareras och störande upplag, stenhögar, etc. tas bort.

Gäller för område som inte ska skötas:

- De anlagda parkvägarna ska underhållas kontinuerligt. Sly som kraftigt hindrar framkomligheten utmed anlagda stigar och vägar bör utglesas genom försiktig röjning. Träd som faller eller utgör *påtaglig* risk att falla över anlagda stigar eller vägar kapas så att framkomlighet skapas. I dessa fall skjuts stammarna in i skogen. Fallna träd över större anlagda stigar kan sågas av vid vägkanten och dras åt sidan. Man bör eftersträva att det ser så naturligt ut som möjligt.
- Röjning eller kapning ska dock inte ske invid spontant upptrampade stigar

- Reservatet ska hållas i städlat skick d v s av människan ditkommet skräp ska kontinuerligt tas bort. Markskador ska repareras och störande upplag, stenhögar, etc. tas bort.

Skötselråd för att bevara och framhäva områdets kulturvärden

- Inom Flatenområdet finns flera fornminnen, varav några ska skötas se kartbilaga 6. De fornminnen som ska skötas är resterna av fornminnesborgen norr om Flatensjön (RAÄ 92), stenåldersboplatsen vid Skrubba (RAÄ 241) samt husgrunderna vid Ekudden (RAÄ 172) vilka bör hållas fria från igenväxning genom återkommande, fornminnesanpassad slyröjning. Dessutom bör platserna skyltas upp.
- Inom området ligger också rester av andra gårdar, t.ex. vid Orhem och Kasböle, med tillhörande mer eller mindre igenvuxna ängs, betes- och åkermarker. På en del av de gamla ängs- och åkermarkerna har hävden återupptagits under 1990-talet. I enlighet med utförd historisk markanvändningsanalys ska utvalda kulturmarkerna hållas öppna med bete eller slätter.
- Information om områdets kulturvärden bör tillhandahållas besökarna.

Brukaravtal

Inom reservatets gränser har staden tecknat två brukaravtal. Det ena gäller ett avtal om naturvårdsskötsel utmed Flatendiket med Miljöligan. Det andra gäller skötsel av Ekudden med Naturskyddsföreningen i söderort. Skötselplanen är utformad så att dessa avtal kan fortlöpa.

Skötselmetoder

Vid arbete i skogen ska häst, vinsch eller små och lätta maskiner användas. Alla markskador ska repareras. Gallringar eller röjningar ska ej ske under häckningstid. Ris efter avverkning kan vid små mängder läggas på hög för djurlivet. Vid stora arbetsinsatser kan materialet också flisas och forslas bort. Stammar lämnas i skogen.

Dokumentation

Alla åtgärder som utförs ska dokumenteras och följas upp i ett protokoll. I uppföljningsprotokollet ska tydligt framgå:

- viken åtgärd som har utförts
- vilket datum åtgärden utfördes
- hur stor yta åtgärden utfördes på
- vilka redskap som använts
- tidsåtgången för utförd åtgärd
- kostnaden för utförd åtgärd
- resultatet av åtgärden vid återbesök

Områden som inte ska skötas

Naturskog:

Skogshistoria: Vid Flaten har troligtvis inga skogsområden haft naturskogskaraktär under historisk tid eftersom skogen varit brukad och betad i ett tätt befolkat område. Att trycket på marken varit stort går att konstatera genom att äldre gårdar redan tidigt (under 1700-tal) har hägnat in betesskogen. Detta är ovanligt under denna tid vilket tyder på att skogen varit så hårt nyttjad att en uppdelning av utmarken varit nödvändig. Under slutet av 1800-talet och början av 1900-talet minskade trycket på skogen. Den har alltmer lämnats för fri utveckling. Den har inte heller utsatts för större moderna avverkningar eller skogsplanteringar. Resultatet är att vissa partier idag har vissa naturskogsvärden.

Värde: Skogen har potential att utveckla ett utseende och kan fungera som en naturskog inom snar framtid.

Skötselmål: Skogen bör utvecklas mot naturskog.

Fri utveckling - med tillåtelse att i framtiden ingripa med åtgärder som efterliknar skeenden i naturskog, såsom skogsbrand. Tillåtelse ges också för att ge skötsel för ovanliga arter om detta är starkt motiverat. Detta gäller om arterna ej återfinns i den skötta delen av reservatet i tillräckligt säkra populationer.

De anlagda parkvägarna ska dock underhållas kontinuerligt. Sly som kraftigt hindrar framkomligheten utmed anlagda stigar och vägar kan ut genom försiktig röjning. Träd som faller eller utgör *påtaglig* risk att falla över anlagda stigar eller vägar kapas så att framkomlighet skapas. I dessa fall skjuts stammarna in i skogen. Fallna träd över större anlagda stigar kan sågas av vid vägkanten och dras åt sidan. Man bör eftersträva att det ser så naturligt ut som möjligt. Röjning eller kapning ska dock inte ske invid spontant upptrampade stigar.

Skötsel av olika naturtyper inom den del som ska skötas

Hällmarkstallskog där lavar och mossor dominerar:

Historia och värden: Hällmarkstallskogen vid Flaten har förr varit betydligt glesare än idag. Den har dock under sen tid utvecklats så den idag har stora likheter med naturskog. Eftersom skoglig kontinuitet och förmodligen kontinuerlig tillgång på död ved har rått, hyser den också naturvärden i form av lägre fauna som är på stark tillbakagång i modernt skötta skogar. Landskapet är öppet och karakteristiskt. Intrycket att hällmarkstallskog är en ursprunglig vild skog är starkt. I en väl utvecklad hällmarkstallskog är marken till största delen täckt av mossor och renlav. Ofta dominerar också ljung.

Skötselmål: Väl utvecklad hällmarkstallskog lämnas i hög grad till fri utveckling. Mindre väl utvecklade partier med både löv och tall, där gräs och örter fortfarande växer rikligt, bör ej domineras av tall. Begränsa partier med väl utvecklad hällmarkstallskog till den nuvarande utbredningen. Plocka bort mindre tallar i svagare utvecklade partier.

Lövrika hållmarker och torr klippterräng med gräs och örter i fältskiktet:

Historia och värden: Hållmarkerna har troligtvis varit betydligt glesare bevuxna med träd än idag. Skogsbete och uttag av ved och virke har bidragit till den glesa karaktären. Små rester av betesanpassad flora dyker upp här och där vilket visar att fältskiktet hyst flera torkmarksarter. Eken trivs bra på fattigare torra hållmarkerna och föryngrar sig naturligt. Den uppnår inte den storlek den får i friskare mark men kan ofta ha en mycket hög ålder, vilket även gäller andra lövträd. En gles skog av sådana träd är rent landskapsmässigt en kvalité. Många insektsarter föredrar solvarma värdväxter, bland annat flera av våra vanliga lövträd.

Skötsel mål: Bevara en gles torr lövdominerad skog på hållmarker och i klippterräng så att fältskiktet av gräs och örter ej går förlorat. Plocka bort unga tallar.

Björk-, asp- och sälgdominans:

Historia och värden: De flesta områden med björk och asp i likåldriga bestånd utgörs av igenväxande åkermark från 1800-talets uppodling av ängsmark och skog.

Dessa bestånd saknar större naturvårdsvärden på grund av sin ringa ålder, men kan i framtiden bidra med grövre träd och död ved. Ung lövskog är dock mycket attraktivt för många av våra vanligaste fåglar. Glesa bestånd hyser ibland även rester av äldre tiders betes- och slåtterflora.

Skötsel mål: En gles trädbevuxen skogsmiljö med en skärm av mestadels likåldriga lövträd. Glesa utträdestånden genom jämna gallringar om träden står för tät. Uppväxande yngre granar plockas bort helt. Inslag av enstaka yngre och äldre träd av de dominerande arterna bör finnas. Om ädellöv eller fältarter som tandrot och lungört finns i beståndet ska målet istället vara att gynna dessa oavsett om beståndet mister sin likåldriga eller glesa karaktär. På sikt kan beståndet då utvecklas till ädellundmiljö.

Videbuskage över större och mindre ytor:

Skogshistoria och värden: På före detta dikad åkermark, där dikningen tappat sin effekt, utbildas ofta stora videbuskage. Videbuskagen är en mycket sen företeelse i Flatens skogshistoria. De flesta videbuskage ligger på naturligt fuktig mark som under 1800-talet dikades till åker. Ett bra exempel är det vidsträckt videområdet strax nordöst om Ekudden. Så sent som på 1950-talet var området nedlagd öppen åkermark. Vid Flaten finns idag endast två områden med stora videbuskage – nordväst om Ekudden samt f d åkermark vid Flatens sydöstra spets. Buskagen uppskattas av många fåglar. Många insekter trivs också på vide men det behövs inte fler stora buskage för att dessa ska gynnas.

Skötsel mål: Sammanhängande större videbuskage bevaras i nuvarande skick om ej bete eller slåtter sker. Mindre buskage och enskilda buskar gynnas i landskapet.

Blandskog, löv och barr:

Historia och värden: Blandskogen har, liksom övriga landskapet, varit betydligt glesare förr i tiden. Glesheten var en direkt följd av att skogen var hårt nyttjad av människan, både genom huggning och skogsbete. Vid Flaten syns detta på ett inslag av äldre

träd (ofta björk) som vuxit sig knotiga i en öppen miljö. Idag är de knotiga äldre träden ofta begravda bland yngre lövträd och gran. När skogen sluter sig gynnas granen starkt. Blandskog som idag domineras av granar har även tidigare varit bevuxna med gran, men säkerligen i mindre antal. Den glesa blandskogen hade förr ett stort inslag av hävdarter genom sin ljusöppna karaktär. Idag är blandskogen tät och hävdarterna återfinns mycket sporadiskt.

Skötsel mål: Blandad gles, öppen skog där ung gran förekommer sparsamt. Den glesa skogen bör vara kraftigt blandad med avseende på träd och buskarter, åldersfördelning samt flerskiktad. Plocka bort uppväxande ung gran i hög utsträckning. Mycket stora granar eller granar med grenvarv ända nere vid marken plockas ej bort. Ovanligare träd som en, hägg, getapel, brakved, rönn och ädellövträd bör gynnas. Buskar bör gynnas och får gärna lyftas fram genom att ta bort skuggande träd. I övrigt är det tillåtet att gallra och röja träd och buskar hårdare om åtgärder som bibehåller marken öppen för lång tid framåt vidtas. Sådan åtgärd kan vara återkommande bete, slåtter eller slyröjning.

Frisk till torr, halvöppen ädellövlund:

Historia och värden: Ädellövlundar utgörs ofta av före detta ängsmark eller åkrar uppodlade under 1800-talet, eller av ädellövdominerade betesmarker under igenväxning. Till ädellöv räknas här ek, alm, lind, ask, lönn men även hassel in. Lundens värden är en följd av naturtypens speciella ljusförhållanden. I den halvöppna lundens gläntor finner man örter och gräs som påminner om ängs- och betesdriften, medan de mer slutna partierna hyser en rik lundörtsflora. De grova, solbelysta trädstammarna är ofta värdar till en mångfald arter av den lägre floran och faunan, såsom lavar och insekter.

Skötsel mål: Bibehåll den halvöppna lund karaktären. Gör en platsspecifik inventering av befintliga värden innan skötselåtgärder sätts in. Avlägsna sly som växer upp i kronan på de grövre ädellövsträd samt friställ ett antal yngre träd för nästa generation. Bibehåll ett nästan slutet krontak där vårlundfloran är välutvecklad. Alla granplantor och yngre granar inom lunden plockas bort. Återinför, där så är möjligt, betes- eller slåtterdrift.

Frisk, slutet lundmiljö med ädellövträd:

Historia och värden: Den slutna ädellövlunden har uppnått en högre igenväxningsgrad och hyser en flora och fauna som hör ädellövskogen till. Några av arterna som återfinns i Flatens ekdominerade lundar är idag mer ovanliga däribland tandrot, myskmadra m.fl. Även bland den lägre faunan och floran återfinns ett flertal rödlistade arter.

Skötsel mål: Bevara ädellövträdens förekomst i lunden. Lundens mark- och fältskikt ska ha en fläckvis förekomst av halvskugga i en till största delen helskuggig miljö. Helskugga gör att fältskiktet består av solitärt förekommande örter, medan halvskuggan gör fältskiktet sammanhängande och med ett centralt har ett inslag av gräs. Ljusförhållandena ska vara sådana att överlevnaden och förnygring av växter som

lungört och tandrot säkras även på lång sikt. Alla granplantor och yngre granar inom lunden plockas bort.

Öppen gräsmark:

Historia och värden: Det äldre jordbrukslandskapet var en mycket rik miljö för växter och djur. En av anledningarna till artrikedomen var att en stor del av markanvändningen baserades på utnyttjandet av naturliga resurser. Bete och slåtter skedde i ogödslade marker med inhemska arter. Kulturmarkerna sköttes noggrant. Till skillnad från den vilda naturen fick den skötta naturen ett stort inslag av ljus och solvärme. Genom gräsmarkshävden fick många arter tillgång till ljuset, vilket gynnat mångfalden. Vid Flaten var ängsskötseln i stort sett borta under slutet av 1800-talet och istället ersatt med åkerbruk. Trots att en stor del av floran gått förlorad är dessa marker fortfarande lämpade för slåtterskötsel efter insatta restaureringsåtgärder. Bete förekommer ännu idag i Flaten och föreslås utökas i såväl den öppna gräsmarken som i skogen. Odlad åkermark såväl som trädesåkrar har alltid varit en del av det öppna landskapet. Idag brukas ingen åkermark inom området. Genom att återinföra trädesåkrar ges livsutrymme för en åkerogräsflora utan att åkern behöver odlas.

Skötsel mål: Öppna gräsbevuxna marker som anges att de ska hållas öppna ska röjas från uppkommande sly samt gran. Därefter betas eller slås markerna. Vid slåtter ska gräset tas upp och föras bort. Genom att plana ytor lämpar sig väl till slåtter kan i första hand ojämna, starkt slybemängda marker eller gles skog hävdas med bete. Stängsel får inte blockera större stigar inom området. Stängsel ska vidare förses med övergångar, lämpligen färister, för att inte minska tillgängligheten markant.

Mindre åkerträdor kan skapas på före detta åkermark. Genom att plöja upp marken aktiveras fröbanken. Om åkern plöjs med ett antal års mellanrum kan en artrik åkerflora uppstå. Även små ytor av ängsmark kan temporärt plöjas upp för att efterlikna de förr vanligt förekommande lindesåkrarna i ängsmark. Ängens artrikedom kan då öka.

Våtmarker, fuktsänkor i skog och våtmarker vid stränder:

Historia och värden: Mindre fuktsänkor har förr säkert saknat träd och buskskikt i större utsträckning än idag på grund av skogsbetet. I vitmossedominerade mindre sänkor har frånvaron av trädsugga i några fall bidragit till att växtarter som är karakteristiska på större myrar har kunnat etablera sig och trivas. Om sänkorna lämnas som de är, kommer al, viden, björk eller gran in och ger slutet skog beroende på markens fuktighetsgrad. Detta har idag skett i de flesta fuktsänkor vid Flaten. Några få av fuktsänkorna vid Flaten hyser delvis en flora och fauna som är karakteristisk för större sammanhängande mossar och myrar - tranbär, skvattram, odon vattenklöver m.m. Andra solbelysta fuktsänkor har betydelse som potentiella leklokaler för groddjur. De flesta sänkor är idag utarmade genom beskuggning. Många fuktsänkor attraherar älg genom sina skottskogar av björk och asp samt i vissa fall vattenklöver.

Skötsel mål: En del av fuktsänkorna bör hållas ljusa och ej över hela sin utsträckning beskuggade av träd. I utvalda fuktsänkor tas starkt beskuggande mindre alar och

björkar bort, speciellt i de mest centrala eller blötaste partierna av fuktsänkan. Fuktsänkor med fria vattenytor prioriteras. Vålutvecklade partier av fuktlövskog bör dock lämnas för fri utveckling om skogsbete ej sker.

Våtmarker vid stränder bör lämnas för fri utveckling men ingrepp tillåts där strandbete eller slåtter är lämpligt. Naturstränderna ska i övrigt hållas intakta men med väldefinierade sikt- och fiskeluckor.

Ekar och äldre träd i torr till frisk skogsmark

Historia och värden: Eken har gynnats av att skogen varit gles. Den klarar ej att etablera sig i skugga utan kräver mer eller mindre öppen mark eller mycket gles skog för att gro på friskare marker. Den glesa hårt nyttjade skogen medförde att eken kunde etablera sig även i frisk mark. Ekar hyser en rik lägre fauna och flora. Speciellt gäller detta mycket grova ekar samt hålekar i gles öppen skogsmiljö. Ekar i frisk miljö blir ca dubbelt så grova som bland torrare hållar och berg.

Många berggrötter och branter har säkerligen utgjort refuger där skogsarter varit speciellt gynnade eftersom de ofta kan vara mer svårtillgängliga för bete. Typiskt är att eken har kunnat växa sig grov vid berggrötter. Vid branta bergväggar växer ofta deformade träd, som växt ihop med kanten av klippväggar. De utgör en sevärd attraktion.

Skötsel mål: Bevara skogens innehåll av grova ekar och äldre träd. Högst prioriterat är grova ekar, men även mycket grova tallar, björkar och aspar och andra grova träd bör bevaras. Äldre krokiga eller knotiga träd ska också bevaras även om de är mindre till storlek. Triviallövträd som växer in i grova ekars kronor, eller som hotar att göra det på sikt, plockas bort. All gran avlägsnas under och i närheten av grova träd.

Ekar och äldre träd i öppna kulturlandskapet:

Historia och värde: Grova träd, främst ekar i eller vid beteshagar och slåtterängar utgör viktiga livsmiljöer för vedlevande insekter och bör försökas hålla fri från beskuggning av krona och stammar.

Skötsel mål: Solitära ädellövträd bevaras solitära genom att hålla borta uppväxande sly runt träden. I partier med dominerande ädellövträd i brynzoner kring öppna marker ska ädellövträden friställas. All gran och exemplar av trivalträd ska i så fall avlägsnas inom en radie av 2 meter utanför ekkronan. Nyuppkommande ädellövträd gynnas, utom under vuxna ädellövträd som bedöms ha en ansevärd kvarvarande livstid. Bärande buskar och småträd gynnas. Det är tillåtet, efter platsspecifik bedömning, att beskära grövre träds nedre grenar så att ljusinsläppet på stammen ökar.

Död ved:

Historia och värden: Den äldre bondeskogen har troligtvis haft ett visst innehåll av död ved av de flesta dimensioner. Man ska dock komma ihåg att fallna träd till viss del tagits tillvara, bland annat till bränsle. Mängden död ved har också begränsats av att den totala mängden träd varit mindre än idag. Det innebär att en kontinuitet av död ved har förekommit, vilket är betydligt viktigare än den absoluta mängden. Död ved i olika nedbrytningsstadier har en nyckelfunktion för lägre- och flora och fauna.

Skötsel mål: Öka mängden död ved inom reservatet

Lämna utgallrade träd att förmultna i skogen i prydliga travar eller rishögar, helst i soligt läge. Själv döda träd på rot lämnas, liksom fallna större trädstammar. En viss bortforsling av död ved tillåts vid större stormfällningar. Det är då viktigt att inte plocka bort alla stammar utan lämna kvar så många att skogen fortfarande hyser död ved i tillräcklig mängd. Det ska också nämnas att stora områden vid Flaten lämnas helt åt fri utveckling. Spara torrakor och lågor. Skapa högstubbar, ringbarka för minska mängden rotskott och samtidigt tillskapa död ved kan lövträd ringbarkas istället för att fällas. Genom att beskära träd i hagmarker och alléer kan utvecklingen av framtida hålträd gynnas.

Vattenområden:

Vattenområdena Flaten och Drevviken ska skötas enligt Vattenprogram för Stockholm.

*Underhåll av anordningar för rekreation och friluftsliv***Tillgänglighet**

Från T-banehallplatsen Skarpnäck är det ungefär en kilometers promenad till områdets norra del. Bussar från Gullmarsplan stannar sommartid vid Flatenbadet och vintertid vid Ekstubben. Till Skrubba går bussar från Gullmarsplan och Skarpnäck, och från Skarpnäck kan man även ta bussen till Orhem. Bilar kan parkeras på parkeringsplatser, främst i anslutning till Flatenbaden, öster om Orhems gård, samt sydväst om sjön Flaten.

Stigar och vägar

Inom naturreservatet finns ett stort antal stigar. Den så kallade strandpromenaden går från koloniområdena söder om Skarpnäck (Flatens nordvästra vik) runt Flaten och upp mot Ältasjön eller tillbaka till utgångspunkten. Anslutning finns också mot Stora Sköndal. En del av de körbara vägarna i området är bommade och normalt låsta. Det gäller vägslingan från Flatenbadet förbi Flatens utlopp och fram till vändplan och parkering ca 800 m sydost om Orhem, vägen till barnkolonin söder om Orhems gård, vägen till motorgårdarna vid Ekstubben, basvägen från gamla Tyresövägen till barnbadet, samt småvägarna genom koloniområdena. Vägen mellan gamla Tyresövägen och Listudden är avlyst för obehörig trafik.

Hundrastning

Hundar ska hållas kopplade i reservatet enligt § D4. Eventuellt tillskapande av ett instängslat hundrastområde är under utredning.

Eldning

Eldning är inte tillåten annat än i medhavd grill eller på särskilt iordningställda platser enligt § D5.

Toaletter och renhållning

Toaletter finns i anslutning till bad och camping. Renhållningen vid bad och camping samt i övriga reservatet sköts av Skarpnäcks stadsdelsförvaltning.

Information

Informationstavlor sätts upp där stigar och vägar går in i området. Tavlorna underhålls av naturvårdsförvaltaren.